

Якоб Фалмерайер

За произхода на днешните гърци

Това издание се публикува благодарение на

Фондация „Българи от Македония“

Редактор Костадин Костадинов

Преводач на „За произхода на днешните гърци“: Георги Петков
Преводач на „Летопис на Монемвасия“: Александра Попвасилева

Художник на корицата Диляна Стоева

Коректор Дора Томова

ISBN 978-954-92064-7-0

Фондация ВМРО

Варна, 2012 г.

Предговор

Якоб Филип Фалмерайер е немски историк, ориенталист и публицист. Роден е в гр. Пайрдорф (дн. Бресаноне, Италия), намиращ се в тогавашния австрийски Южен Тирол. Учи в университета в Ландсхут, завършва университета в Залцбург. От момента на завършването си обвързва съдбата си с Бавария – през 1813 г. постъпва на служба в баварската армия, а след края на Наполеоновите войни е преподавател в южнобаварския град Линдау.

През 1826 г. е назначен за професор по филология и обща история в Мюнхенския университет. В периода от 1831 г. до 1834 г. е на научна експедиция в току-що възстановеното Кралство Гърция и Близкия изток. От 1835 г. е избран за член на Баварската кралска академия на науките. Интересите му са в областта на етнографията и византологията и в частност на управлението на Комнините и Трапезундската империя, на които посвещава специализирани изследвания. Научните му възгледи влизат в противоречие с официалната баварска държавна доктрина и той е принуден да мине на свободна практика. В годините 1840–1842-ра и 1847–1848-а Фалмерайер е на нови обиколки из Близкия изток. През 1848 г. временно е отстранен от Мюнхенския университет заради политическата си дейност. От 18 май 1848 г. до 19 юни 1849 г., по време на германската национална революция, е представител във Франкфуртското национално събрание на изборителния си район – Мюнхен. След краха на революцията се връща към преподавателска дейност и до края на живота си през 1861 г. е професор по история в Мюнхен.

Якоб Фалмерайер е полиглот, владеещ следните езици: албански, гръцки, арабски, английски, френски, иврит, италиански, латински, новогръцки, персийски, руски, сръбски, испански, турски. Това донякъде обяснява и интересите му в областта на етнографията. Първото му значително произведение излиза през 1827 г. – „История на Трапезундската империя“. През 1830 г. публикува първи том на „Историята на полуостров Морея през Средновеко-

вието“, който труд предизвиква противоречиви реакции заради идеята на автора за прекъснатия етнически континуитет между античността и средновековието на територията на Гърция. Някои го обвиняват, че обслужва панславистката доктрина, въпреки че той изповядва диаметрално противоположни политически възгледи. В последвалата полемика си спечелва не само ненавистта на гръцките националисти, но и враждебността на баварската кралска династия, от чийто владетелски дом произлиза първият крал на нова Гърция. Последвалата тригодишна обиколка и работа на терен в гръцкото кралство довеждат до появата на още два нови труда – „За произхода на днешните гърци“ (1835 г.) и втори том на „Историята на полуостров Морея през Средновековието“ (1836 г.). През 1845 г. с друга своя книга – „Фрагменти от Ориента“, той частично ревизира предходното си становище, че съвременните гърци са нещо коренно различно от древните гърци. Очевидно обаче това е било само в резултат на натиска, упражняван върху него в продължение на години, защото със следващите си изследвания „Албанският елемент в Гърция“ (1857 г.) и „Нови фрагменти от Ориента“ (1861 г.) Фалмерайер за пореден път блестящо защитава тезата си, превърнала се в синоним на неговата творческа дейност през годините.

Коя е тя обаче? Най-общо казано, той твърди, че днешните гърци и древните гърци нямат нищо общо. Въпреки че тази теза е актуална и в наши дни, научното творчество и проучвания на Фалмерайер не могат да бъдат оценявани вън от своето време. В периода, когато прави своите проучвания върху гръцката история, Гърция тепърва се появява отново на политическата карта. Интересите по Източния въпрос на Великите сили се сблъскват, „голямата игра“ навлиза в нов етап, завършил с Кримската война. Особеният път на Германия през тези години (тя все още не е обединена), дотолкова, доколкото позволява провеждането на някаква обща политика по Източния въпрос, преследва свои цели, като поне на първо време печели успехи. Баварската управляваща династия успява да излъчи първия гръцки крал и се ангажира плътно с отстояването на гръцката национална кауза и идея. А тя

бързо еволюира. Едва-що освободена, малката гръцка държавица започва да мечтае за хегемония на Балканите и за възстановяване на Византийската империя, но вече като гръцка национална държава – появява се „Мегали идеята“.

Всички тези геополитически фактори влияят върху Фалмерайер и изследванията му, но в проучванията си той остава изцяло обективен. Това му коства множество обвинения в панславизъм, което е особено парадоксално на фона на заеманите от него антируски позиции. Като изявен немски патриот той се опасява от прекомерното засилване на руското влияние в Европа, а и в света въобще (особено след руската победа в Наполеоновите войни). Обективен е дори когато в хода на проучванията си попада на източници, които биха могли да оборят неговата теза. Особен пример за това е спорът за произхода на цаконите. Те представляват особена гръцка етнографска група, която в наши дни е напълно изчезнала, но по времето, когато пише баварският историк, все още съществуват. Те са говорили на особен смесен език, абсолютно неразбираем за тогавашните гърци – включващ както старогръцки, така и славянски, влашки и албански думи. Фалмерайер дълго се опитва да докаже, че цаконите са славяни по произход, но в крайна сметка приема версията, че не са. Впоследствие изводите му, до които той достига по изцяло емпиричен път, са потвърдени от по-късно открития „Летопис на Монемвасия“. Така се потвърждава неговата научна обективност, нещо, което не може да се каже за неговите критици и досега. Същата тази хроника впоследствие оборва и някои други негови предположения, но само за да засили хипотезата му още повече. Така например ако Фалмерайер предполага, че Патра е една от малкото оцелели след славянския потоп пелопонески твърдини, всъщност се оказва, че и тя е разрушена и обезлюдена наред с всички останали градове и села на Гърция. С което само потвърждава основната теза на автора.

„Историята на Морея“ предизвиква истинска буря в научните среди. Срещу автора ѝ започва същински кръстоносен поход, воден от най-видните византолози и медиевисти на онова време.

Всички те са били горещи елинофили и са приемали твърденията на Фалмерайер едва ли не като предателство към героичния и току-що освободил се от турците християнски гръцки народ. Това е поредният парадокс в развихрилия се спор – немският историк е отново обвинен в неприсъщи и чужди нему пристрастия. Не може да се каже, че е бил елинофил, но в никакъв случай не е бил и елинофоб, както са го обвинявали. Най-малкото лоялността му към баварската кралска династия му е пречела да формира в себе си каквито и да било антигръцки настроения. Така или иначе спорът бързо загубва научния си характер. Пренасяйки се по страниците на вестниците, той придобива политически характер и в следващите години постепенно отшумява.

Тезата на Фалмерайер обаче оцелява. Нещо повече, в медиовистиката се създава цяла научна школа, която застъпва идеите на баварския учен. През 1941 г. един друг немски учен, Макс Фасмер, издава другия капитален труд, защитаващ версията, че днешните и древните гърци нямат нищо общо – „Славяните в Гърция“. Изцяло филологическо и езиковедско произведение, то по категоричен начин допълва и доказва тезата от 1830 г.

Въпреки това към настоящия момент тази историческа истина продължава да бъде изключително непопулярна. Без да се оборва, тя просто не се коментира. Причината е в историческата инерция, криворазбраното уважение към античната гръцка култура, както и невероятно активната политика на гръцката държава. Всичко това прави невъзможно дори само публикуването на горните съчинения. „За произхода на днешните гърци“ излиза за първи път на гръцки (в тираж от 1000 бр.!) едва 150 години след публикуването на оригинала, през 1984 г., а книгата на Фасмер има само едно второ издание (в ограничен тираж в ГДР през 1970 г.). Нищо от другите им творби не е преиздавано през ХХ век.

Никой в днешна Италия не твърди, че италианците са римляни и че говорят латински, въпреки че столицата им е Рим и езикът им произлиза от латинския. Афроамериканците от САЩ не твърдят,

че са потомци на англосаксонските заселници, въпреки че говорят английски и живеят в първите английски колонии в Новия свят. Французите не твърдят, че са германци, въпреки че името им идва от германското племе франки, а първите им крале са чистокръвни германци.

Гърците твърдят, че са потомци на народ с 5000 години история...

Историческата истина е една, интерпретациите ѝ – безброй. С публикуването на труда на Якоб Фалмерайер за първи път на български ние даваме възможност на читателите да се запознаят с едно полуапокрифно и неизвестно учение. В допълнение публикуваме и „Летопис на Монемвасия“, който е най-яркото свидетелство от годините, в които изчезва древният гръцки народ и се появява днешният му азиатско-християнски наследник, подвизаващ се под неговото име. И за да не бъдем толкова жестоки в заключението, нека добавим, че освен общото име има и още нещо, което свързва днешните гърци с древните елини. И то е, както пише Фалмерайер, че същото слънце, което е греело над главата на Перикъл, изгрява всеки ден и над главите на сегашните обитатели на Континентална Гърция, Пелопонес и островите.

В заключение ще припомня, че книгата е писана преди почти два века. Читателят не бива да забравя, че много от заключенията и изразите, касаещи времето и обстановката „днес“, всъщност се отнасят до събития от началото на XIX век. Много неща са се променили и Атика и Беотия вече не представляват Нова Албания, както пише Фалмерайер. От 1835 г. досега албанците в Гърция са почти напълно претопени. От друга страна, все още всички местни жители използват името Морея, а не Пелопонес, и въпреки че цаконите вече ги няма, следи от техния говор все още се прокрадват тук-там по склоновете на Тайгет. А на картата на най-южните европейски земи в днешна Гърция, там, където повече от хиляда години славяните населяваха Морея, все още могат да се видят села, носещи имена като Поляни, Горани, Доляни, Ливади и т.н.

Костадин Костадинов

За произхода на днешните гърци

Епичните катаклизми в Западна Европа не успяха да привлекат вниманието на света, освен за кратък период от време, за разлика от най-знаменитото събитие на нашия век – повторното основаване на Гърция. Навсякъде преобладава чувството, че раждането на Гърция представлява едва началото на една велика промяна в развитието на *Източния въпрос*, едва една малка стъпка, която следва да отвори пътя към големи и важни събития в световната история.

Новият свят вълнуваше сърцата и мислите на европейците повече от триста години, но днес вече бихме могли да кажем, че той ни отегчава: нищо ново, освен точен огледален образ на собствените си пороци и илюзии, не откриваме отвъд океана. От друга страна, земите на изгряващото слънце, които в продължение на векове държаха портите си затворени за нас, тепърва се открехват (след победите на руските царе), отваряйки поле за изяви на философията и останалите науки.

Гръцкият народ живее и се намира в преддверието на този зараждащ се световен театър, тъй като принадлежи на два континента, представлява мост между Европа и Азия. Народ, който Бог ще въздаде в ръцете ни, понеже божественото провидение определи Европа да стане център на християнския свят. Помежду ни се намира изворът на щастието, чрез който – също като четирите райски реки – протича духовното в чудни потоци, захранвайки всички народи. От това божествено семе е означено да узрее с времето един (както предвижда Божият промисъл) човешки, духовен, християнски и справедлив световен ред. Историята сама ни подсказва зараждането на този християнски мир, начините и условията, в които той се пробужда в съзнанието на народите и им оказва влияние. Темелите на историята са чисто християнски, а ходът ѝ представлява магическото огледало, което ни показва узряването и уголемяването на семената на щастието, ала също така и борбата с вражеските елементи. Диханието на този живо-

творен християнски промисъл пречупи антихристката сила, която лежеше върху територията на Гърция.

Абсолютно наложителна би следвало да бъде констатацията на някои бележки от периода, предхождащ зараждането на днешна Гърция: сега, когато една възвишена сила пожела част от нашия кралски род¹ да осъществи повелите на Божието провидение, за да подготви завръщането на един член от християнското семейство на народите, който векове наред живя откъснат от изгубеното си наследство. Настоящият момент е определящ за бъдещето на новия народ – факт от изключителна важност за това дали християнската европейска култура може да бъде вpletена в народностните му корени и себеусещане, в способността му да съучаства в световния ред. Разбира се, проучване като настоящото неизбежно ще предизвика болезнени чувства в сърцата на заклетите борци от времето на борбата срещу турците. Към сегашния момент обаче, бидейки налице непреодолимото различие между гърците, техните предишни господари (османците) и страните от Далечния изток, които се намират в начална фаза на една поредица от събития, можем спокойно да се отдадем на изучаването на конкретния въпрос без патос, а с диалогизъм и научна методология.

Тъмна нощ в продължение на две хиляди години трябваше да измине до възраждането на Гърция: това наистина е много време за един народ, населяващ толкова малка територия, един народ, който в анализите на човешката история е спечелил бляскава слава не заради политическата си ловкост, а по силата на духовната си харизма. Но дали този народ е съумял да се запази през тъмния период от изчезването си от политическата карта на независимите народи до завръщането си на световната арена? Дали е успял да опази духовното си наследство по родните земища? С две думи – дали в Пелопонес и въобще в Древната Елада и днес живеят потомците на старите гръцки племена, чиито дела в съв-

¹ Авторът има предвид първият крал на независима Гърция – Отон (1832–1862). Отон е член на баварската кралска династия и затова Фалмерайер като баварец говори за „нашия кралски род“ (бел. ред.).

ремието изучаваме в рамките на европейското си образование като пример за героична смелост, любов към татковината, мъдрост и добър вкус към изкуството и учението?

Преди много години бе публикуван един труд², който без увъртания даде отрицателен отговор на въпросите от горния параграф, що се отнася пряко до Пелопонес и косвено до останалите землища на Древна Гърция. Обособи се мнението, че по време на двухилядолетния период, за който стана дума, доста болезнени събития сполетели Гърция, като в резултат на това лека-полека се размиват и накрая окончателно изчезват старите жители, бидейки жертви на всякакви бедни. Изразено бе разбирането, че в териториите, за които иде реч, живеят към настоящия момент потомци на две племена, които нямат нищо общо с древните гърци, но които са придошли в дадения регион като пришълци от други земи кога като завоеватели, кога по мирен път. Тези народности са говорели, а някои дори и днес поназнайват отчасти езици, които нямат нищо общо със старогръцкия. Следователно всички онези европейци, които считат, че след победата над мохамеданите в Гърция ще се въздигне едно непроменено, неопетнено и древно племе гърци, се намират изпаднали в състояние на тежка заблуда.

Критиката към онзи научен труд остави смесени чувства, а онези, които го отхвърлиха, не бяха мнозинство, макар че не липсваха изложения на редица противни мнения и дори насила създадени съмнения. В крайна сметка се видя, че никой не успя да обори ясно и категорично нито съдържанието, нито методологията на новите тезиси. Можем да отдадем това на факта, че сборът от знания на европейците към онзи момент за земите и жителите на съвременна Гърция и съдбата ѝ през онези две хиляди години на обективно не-съществуване до момента на възраждането ѝ се изчерпваше до оскъдното и повърхностно убеждение, че нищо не се е променило в Гърция от древността до наши дни.

² Якоб Фалмерайер, „Историята на полуостров Морея през Средновековието“, т. I, 1830 г. (бел. ред.)

Ентузиазмът и патосът на отчаяната борба не позволяваха по време на въстанието да се правят каквито и да било публикации и трудове за изминалите периоди, нито да се попълват знанията на Европа за белезите и традициите на един народ, който все още се клатушкаше между спасението и гибелта, който без помощта на християнския Запад никога нямаше да отвоюва свободата си и да избяга от сигурна гибел.

Днес, когато са изминали вече пет години от обнародването на мнението за различния произход на гърците, има по-голяма нужда да се отдадем на едно по-задълбочено изучаване на този въпрос. Към настоящия момент е видно разпространението на всякакъв вид идеи и становища, а общественото мнение е по-добре настроено към темите, които ни вълнуват. Дори най-отявлениите ми противници се намират в невъзможност да оборят аргументите, които изтъквам, за да докажа тезите си, а някои дори са съгласни с обстоятелството, че – да, много бедни се струпаха върху родината на древните гърци и размиха кръвта им, ала въпреки всичко автохтонният народ е запазил преимуществата си пред пришълците, както в общи линии се е случило и в Италия, Испания и Галия, където притурката на германската жилка и искра и на северната свежа кръв направи по-силни и увеличи броя на старите жители, а не ги превърна в германци, обезличавайки ги от изконните им характеристики.

Мнозина обаче забравят, че Италия представлява достатъчно голяма страна с население най-малко шестнадесет милиона души и мнозинство малки и големи градове по времето, когато северняците се заселват на малки групи, а дори тогава те биват асимилирани от традициите и културата на новата си родина.³

Но какво е Древна Елада, онази малка страна от Пелопонес до Тесалия и Епир, съпоставена с Италия или Германия? Нека да направим едно заключение, преди да продължим с размисъла

³ Григорий от Тур, „Десет книги истории“, книга 4, гл. 41, отчетливо споменава, че франките превземат Галия с не повече от 4000 бойци. Горедолу същият е и броят на лангобардите, когато навлизат в Италия.

върху настоящата книга: да приемем, че онези, които са заинтересовани от проблемите, които разглеждаме, са също така запознати с естеството на научната обосновка по същите въпроси.

С цел да обозначим и разграничим всички страни на проблема, ще започнем от дефинирането на думата 'гърци', като отбележим, че тя следва да бъде използвана да назовава племето, населявало континентална Гърция и околните острови от периода на Троянската война, някъде дванадесет века преди Христа, до властването на Юстиниан I, в средата на VI век сл. Хр. Останалите далечни гръцки острови и колонии не са включени в настоящия труд, тъй като той разглежда само метрополията, детеродната земя, люлката на елинизма. Защото гръцкият народ от момента на осъзнаването като такъв в процеса на етнообразуване в началото на периода, за който споменахме, до момента на навлизане на различни племена, идващи северно от Дунав в годините на Византийската империя, остава своего рода затворена общност без външни примеси.

Цялостното ни насъщно знание за предимствата и недостатъците, за гения и трагедиите на гръцкия народ се изчерпва до този отрязък от време. По същото време са могли да оцелеят във вихъра на историята части от езика, изкуството и културата на това племе. Това е причината да срещаме дорийски и йонийски фрагменти в архитектурата и музиката в първите пет века след Христа, сиреч около хиляда години след пелопонеската война. Филострат донася за историята на Херод от Атика, живял някъде около 175 г. пр. Хр. – *„в онези времена селата и общностите в Атика все още били запазили чист атическия диалект, понеже районът бил предпазен от контакти с чужденци, докато самите жители на Атина, поради връзките с разни наемници от Тракия и Понта и други чужди земи, са изгубили древния си езиков идиом“*.

Същият феномен се наблюдава и при жителите на Пелопонес през II век пр. Хр., както свидетелстват Страбон и Павзаний. Не

само градовете, но и най-малките селища все още ползват специфичния древен говор. Хилядолетия на управленски разноречие не успяват да размият дорийската кръв: с две думи – където срещаме кръвна връзка с древните гърци, там бива запазена и езиковата традиция.

Към сегашни дни всички сме наясно, че нито в Пелопонес, нито другаде можем да срещнем подобни запазени фрагменти на истинския елинизъм, че той от близо хиляда години е престанал да съществува.⁴ И обратно, навсякъде в новогръцкото царство срещаме същата монотонна редица варваризми в езика, в топонимите, в традициите и вкусовете, в архитектурата на църквите и жилищата. Всички тези констатации ни навяват мисълта, че в континентална Гърция в периода на първите векове от Средновековието се случват коренни промени във всички области на народността: сякаш плуг е минал през класицизма на Елада и е унищожил великите ѝ постижения. Всички историци са запознати с аргументите и доказателствата, които предлагам. От една страна, се аргументирам с определени извадки от византийски исторически книги, от друга, уповавам тезата си върху обективната реалност: топонимията в Гърция, езика и същността на съвременните жители. Противниците ми обаче не пожелаха да премислят сериозно моите доводи, а предпочетоха да се отдадат на демагогия, декларирайки, че писателят на тази книга е превзет от лоши и враждебни намерения спрямо гърците. Като се вземе предвид фактът, че в европейската литература и географски карти все още блестят имена като „Атина“, „Делфи“, „Коринт“, „Аргос“, „Спарта“ и „Олимпия“, как е възможно да стане популярна една книга, която не само опровергава категорично тези топоними, но и претендира да наложи своята истина върху цялата страна и жителите ѝ?

От мен бяха поискани официални документи и писмени све-

⁴ В писанията на Анна Комнина, дори в легендите, в църковната литература и указите от десети и единадесети век, срещаме на гръцка земя мнозина варварски (славяно-български) имена и топоними като Smokovo (Смоково), Valtitza (Вълтица), Bonitza (Боница), Katzura (Кацупа), Nisista (Нисища), Dobrolista (Добролища), Planicobista (Планикобища).

дения, които биха могли да потвърдят категорично верността на всяко изречение от книгата ми и на всички нейни тезиси и изложения. Извадките от Приск, Менандър, Прокопий, Евагрий, Константин Багренородни и каноничното църковно право, цитирани от мен, и въобще цялата информация от византийската църква бяха обявени за неподходящи, изключително объркани и недостоверни, сиреч неспособни да докажат напълно новината за катастрофа от такъв размер, останала скрита и незайна до днес за света.

Всички тези извадки бяха охулени като данни с ниско качество, понеже чрез тях се констатираше по недвусмислен начин смъртта на древното гръцко племе.

Когато вече никой не можеше да отрече навлизането в Централен Пелопонес на славяните, които „обезличават всичко, що е гръцко“, отново същите критици не пожелаха да приемат, че подобна съдба имаше и Централна Гърция, сиреч територията между Темби и Коринтския залив, твърдейки, че „Атина единствена между гръцките полиси съумява да се предпази от унищожителното влияние на варварското насилие“⁵.

Та ако дългата ръка на Бога не въздала на атинския народ да изчезне във времето, както твърдят противниците ми, бихме могли по-лесно да забравим изстреблението на останалите гръцки племена. Именно развитието на човешкия дух, по-доброто управление на обществото, земната мъдрост, правосъдие, изкуство, щастие, умствената и физическа добродетел се случиха в Атина повече, отколкото мисли и книги бяха създавани в останалата част на Гърция. Дори гротескните образци на древногръцките комедианти не замрачават оценката ни за импулсивния, преходен и често несправедлив гръцки народ. Паметниците на неговите артисти и мъдреци, героичната му смелост и безпрецедентна саможертва в моменти на заплаха, непреходното му вековно желание да организира общностните дела по такъв начин, че всеки

⁵ Dr. Zinkeisen

гражданин да се насища на възможно най-много щастие, обезпечиха любовта и уважението на мнозина към този народ в продължение на векове. Най-забележителното и трудоемко изкуство, което днес ни хвърля в отчаяние, изкуството на демократично управление за дълъг период от време в една държава на величието и добруването, според Павзаний, само атинският народ го владее; защото по силата на своята природа той е по-извисен и послушен на законите от всички останали гърци.

Столицата на този народ и днес запазва своята същност, име и своите паметници, които, бидейки полуразрушени, все пак представляват обект на великолепието за любителите на изкуството. Ала жителите на Атина и околната Атика наистина ли са преки потомци на славните атиняни, или последните са последвали съдбата на останалите си гръцки събратя в една пан-гръцка катастрофа? Опитът да отговорим на този въпрос ще даде ясна преценка дали авторът на настоящата книга или противниците му проявяват по-извисено чувство за прозрение и кой от тях се приближава до истината в оценката си за съдбата на Гърция през средните векове.

Фактът, че някой си римски патриций от времето на Тацит в момент на изблик на ярост от страна на императора възкликва, че „древните градски героични родове на Атина са изчезнали отдавна, а на тяхно място намираме сборище от народи“⁶, разбира се, няма да потвърди истинността на думите ми, защото ядрото на един народ не се намира в столицата, а в провинцията, където древните обичаи на прадедите и чистотата на кръвта се спазват праволинейно.

Позовавайки се на горепосочения цитат от Филострат, лесно приемаме, че: във времето на проповедта на апостол Павел в Атина, дори по времето на Константин I по-късно, и на Антоний в IV и V век сл. Хр. същото племе със същите в общи линии вярвания е обитавало Атина и Атика. Естествено, богатството и блясъкът им са намалели драстично, ала повече поради лошо управление, а

⁶ Non Atheniensis tot cladibus extinetos, sed colluuiem nationum (Tacit, Annal. Lib. 2, cap. 55)

не като следствие на масовата инвазия на готите на Аларих.

Независимо че изглежда като „разпран търбух на заклано животно“, както красноречиво се изразява Синесий, Атина в началото на VI век продължава да бъде град на древните атиняни с всичката съпровождаща ги светска мъдрост и ученолюбие. Нека да подчертаем, че до средата на VI век сл. Хр. в Атина са живеели истинските наследници на гръцкия народ, та дори и пропаднали. Същинското им изчезване започва по времето на управлението на Юстиниан, когато мозайката от народи между Дунава и Балтийско море като черен буреносен облак се стича към територията на Гърция, без да пропусне, съгласно съвременника си, „ни равнина, ни планина, ни село, което да не опустоши“⁷. Вече доказах, че този опустошителен период не спира до 37-годишното управление на Юстиниан, а продължава цели три века, докато всички градове и села на Гърция не биват обезличени от жителите и величието на Древна Елада, докато там не се настани едно племе, между което рядко като гости се прокрадваха бившите господари на гръцката земя, докато пробудената византийска държава, инжектирана с варварска кръв, не пороби една славянска Гърция, една Гърция, която, след като бе инфилтрирана с християнство и новогръцки език, се преобразува в нещо съвършено ново и непознато във всичките си области.

От една страна, никой не може да отхвърли посочената хипотеза относно онази част от Гърция, намираща се между залива на Арта и Месения, освен ако не си затвори доброволно очите за истинските събития или просто си няма представа от историята на този народ. От друга страна, Източното крайбрежие, и по-конкретно Атика, представляват поле за изява на моите критици. В родния град на Солон няма наличие на чуждестранни селищни образувания както в областите Беотия и Аркадия, или пък такива селищни образувания, ако ги има, са напълно незначителни. Изследователят дори днес среща наименования като „Кифисия“, „Маратон“, „Елевсина“, „Торикос“ от древната епоха, докато ал-

⁷ Procop. Histor. Arcan. Cap. XI

бански или турски имена на местности се срещат изключително рядко. Естественото заключение би било че Атина и Атика, диамантите на древността, се възраждат неопетнени от своята праистория. Следователно градът на Перикъл никога не е паднал във вражески ръце, нито по времето на ужасните варварски нашествия, нито през средните векове в борбите с прииждащите славяни, нито е бил разграбван или напълно заличаван от лицето на земята?

Определени извадки от неизвестни и до ден днешен исторически писмени хроники, които аз самият открих в Атина, отговарят на горния въпрос със смайваща пълнота.

Както в целия християнски свят, така и в християнска Гърция, искрите на знанието блестяха все още в манастирите. Един новооснован манастир, този на „Агии Анаргири“ („Свети Безсребреници“), съумя да събере между своите стени всичките книги и всичкото философско учение, спасено от всеобщото коработрушение на гръцките племена. Древната Академия, Стоата, Лицеят поискаха убежище за знанията си там. Беше съставена една колекция от кратки преписи за съдбата на Атика и на столицата ѝ, а както е видно от по-късните документи, издирването на записки за историята е продължило доста поколения. В една от бележките откриваме поименно монасите Самуил, Методий, Никифор, Йосиф и йеромонах Калиник, назовани за философи и историци.

Съвременният исторически печат в Европа съобщава за две основни преселения на северни народи към Атика, състояли се преди българските военни походи от X век: от тях първото преселение датира от III век сл. Хр. и е със спорадичен и ефимерен характер, поради което е лесно отблъснато от героичния атински гражданин и историк Дексип.⁸ Второто преселение се състои към края на IV век при управлението на царя на готите Аларих, големия рушител на гръцката античност.

⁸ Ab atheniensibus duce Dexippo, scriptore horum temporum, victim sunt. Trebellino Pollio, Gallieni duo.

За първото от двете събития се запазва съответна препратка в историческите преписи, ала там героят-бранител се нарича не Дексип, а Клеодим, а нападателите са скити, които *изгарят дърветата на Атика, събарят домовете Божи и няколко колони от храма на Зевс Олимпийски*⁹.

В друг препис четем: *„В епохата на Юстиниан Елада се превърна в цел на всякакви вражески нападения, а Атика почти четиристотин години остана пустош празна откъм хора. Атиняните преведоха себе си и семействата си отсреща в Саламин, където повечето построиха за себе си жилища и черкви в местността Амбелакия, там до днес храмовете се наричат атинянски църкви. От жителите на Атина само някои останаха затворени в Акропола, а други – в различни градски укрепления. Понякога прииждаха разбойници, наричани врусти (Vroustae)¹⁰, които, като нападат малкото останали атиняни, ограбват каквото има за грабене и бързо се отправят към планините. Повечето градски сгради се срутиха, а по улиците растяха дървета. Градът се превърна в гора, която по-късно разбойниците запалиха. Този пожар унищожиха както дърветата, така и древните монументи. От пушека Гимназията на Птолемей почерня, а част от нея се събори, дори храмът на панелинския Зевс почерня от пушека, а други монументи бяха унищожени. Атиняните, бидейки разстроени от ситуацията в родината си, изпращат пратеници в Константинопол да умолят предпазни мерки, за да се върнат сигурно в родния си град. Желанието им е уважено, те се връщат в Атина и започват почистването на отломките от домовете си, захващат се да построят наново своя град. Тогава свещеник Калокинис пътува до Константинопол на посещение при патриарх Йоанникий, от когото получи патриаршеско благоволение да осно-*

⁹ „Скитите в огромна сбирщина нападнаха Елада, грабейки всичко пред себе си, докато стигнаха до Атина. Ограбиха околността (вкл. околните земи) изгаряйки дърветата, разрушавайки храмовете и шест колони от храма на Зевс Олимпийски, ала след немного време Клеодим, по род атинянин, събирайки войска, ги отблъсна от Атика.”

¹⁰ Вруста е славянска област в Морей (Пелопонес).

ве манастира „Агии Анаргюри“, който манастир същевременно бил надарен богато според патриаршеското благоволение.”

Този кратък исторически препис, посветен на Атика и Атина, съдържа историята на цяла континентална Гърция в периода между VI и X век след Христа. *Земята бе разорана, прииждащите тълпи от север отнесоха всичко. Онези, които не избягаха по островите, бяха избити, градовете бяха изгорени, а на мястото им се появиха диви гори. Атика се превърна в дива степ, по която крачеха скитски орди, защото каменистата и бедна почва никога не привлечаше да се установи там за разлика от тучните и плодородни пасища на Беотия и Лакония.* Съдбата на Тива, Коринт, Делфи, Аргос и Спарта е съдържателно преразказана в горния абзац. Единствено без Акропола на атиняните, всички останали землища на Елада без изключение са унищожени. Според свидетелството на Прокопий от времето на нашествията на северните варвари всички градове на Пелопонес са останали без крепостни стени.

Конкретно в Пелопонес освен Акропола на Коринт, укрепен наново от Юстиниан I, и вероятно Патра, която е подвластна на италиански заселници, никой друг град не избегна унищожението.¹¹

Дори масивните укрепления на Атина са превърнати в отломки от градския пожар и унищожителния патос на враговете (Epistola Atheniensad Patriarch). В продължение на тези четири века Древна Елада бива обърната от горе на долу, бива напълнена с едно ново и различно население, което насели предимно планинските райони с всичките им естествени укрепления, откъдето се спускаше по равнините да граби и плякосва.

Планинските възвишения на дорийските Алпи – Парнас, Еликон, Парнон и Тайгет – се превъплътиха в ядра и командни щабове на новогръцкия живот, който бавно се разпростря над покорен-

¹¹ Това не попречи на славяните по мирен начин да се смесват с жителите на Патра.

ния древен елинизъм. Именно от тези гнезда идат виновниците за непрестанните пожари на крайбрежните наченки на заселване, които за дълго време правят невъзможно за гръцките преселници да се завърнат по родните си градове. Това е причината да срещаме наместо гръцки славянски планински томоними като Загора, Хелм и Малево в рамките на средновековна Гърция. Тази картина ще ни стане ясна, ако обърнем внимание на един друг важен исторически момент, а именно отвоюването на Славянска Гърция от Византийската империя. Тази последна развръзка в историческия път на страната отговаря на премного проблеми и обекти на усилена полемика, които за моите опоненти все пак остават без отговор. Противната нам критика не пожела да вземе предвид горепосочените данни, въпреки че в „Историята на Морей“ ги ползваме като показател в историческото търсене и им отдадохме заслуженото им значение.

Най-общо казано, колкото повече се задълбочаваме в анализа на новогръцкия живот и история, толкова повече правотата на историческите ѝ основи ни се вижда илюзорна. Основен аргумент на противниците ми представлява тъмнината над Гърция през последните векове, всеки нов лъч светлина в тази тъмна нощ отваря едно ново поле за антагонизъм, разкрива по една нова илюзия във всяка историческа даденост. Ала преди да се впуснем в подробен преглед на всеки отделен момент от съдбата на останалите атиняни, които се възвърнали в руините на столицата си, за да я съградят отново, е нужно да хвърлим един поглед към четиристотингодишното им изгнание на остров Саламин. Някои забелязаха, че странното напрежение от VIII век между жителите на Цикладските острови и византийския двор и поддръжниците му може да се обясни с преселението на гръцко население от континентална Гърция към същите тези острови под натиска на варварите.¹²

Вече става ясно от къде се появява армадата, Козма съимператорът, Стефан и Ангелиан - архонти на Гърция: всички те про-

¹² От „История на Морей“, стр. 205

изхождат от атинските бежанци на Саламин и пелопонесците от Монемвасия.¹³ После нека самият читател да обясни за себе си кое е това историческо събитие, породило внезапното зараждане на цяла гръцка армада, щом положението в Гърция е толкова цветущо?¹⁴

Гръцката армада и армия, тоест последните гръцки остатъци, както е известно, намират своята гибел пред стените на Константинопол, където бурите, гръцкият огън¹⁵ и императорската ярост ги унищожават¹⁶.

След този първи удар над гърците следват втори и трети, бързи като светкавица, които водят до катастрофата на самата колония Саламин.

Извънредното положение в империята не позволява на императора победител да последва бунтовниците в техните убежища, за да ги принуди със сила да приемат религиозните реформи спрямо иконоборството, но за сметка на това след битката край Константинопол самият вселенски патриарх, който споделя възгледите на императора, анатемосва победените атиняни. Те обаче отричат верската юрисдикция по същия начин, както отричат

13 Бунтът на Козма избухва в кр. на 726 г. или нач. на 727 г. и е потушен през април 727 г. Това е първият значителен бунт срещу иконоборската политика, начената от император Лъв III Сириец (717–741) (бел. ред.).

14 Според мнението на някои критици „Гърция, Пелопонес и околните острови не са засегнати изобщо или поне незначително от бурите, които вилнеят нескончаемо през VI век в северните епархии на страната. Остатъците от древния гръцки род, обременени от варварските нашествия през последните няколко века, придобиват нови сили и власт от новодошлите метеки (гръцки преселници), за да отбраняват с нов патос и решителност религиозните и духовни убеждения, които с идването на християнството променят окончателно вътрешната им структура и качество”. Dr. Zinkeisen, a.a. Δ. p. 738

15 Оръжие, използвано във Византийската империя и средновековния свят. Изобретено е през 673 г. от сирийския християнин Калиник от Хелиополис (Баалбек). Гръцкият огън е широко разпространен и се прилага до появата на барута, но все още не е разкрита неговата тайна. Според съвременните изследователи гръцкият огън е представлявал смес от първични фракции на нефта и сгъстители (вар, борова смола, селитра, сяра), но опитите да се възпроизведе точният състав не са успешни.

16 Niceph. Patriarch, p. 37 – Cedrenus I, p. 454

и светската, докато накрая гневът на небесата не се изсипва като наказание върху нечестивите им глави. Огънят на славянските факли, голямата епидемия от времето на Копроним, сушата, гладът и варварските ножове посягат на атинската колония Саламин: това научаваме от писмо, изпратено от същите до цариградския патриарх, с което го молят да вдигне анатемата от тях и което писмо бива съхранено в библиотеката на дома „Нерио Ачиоли“ в Атина.

Опустошеният град-гора Атина, градските стени, Акрополът и бойниците все още се издигат. Ежедневно преселниците в Саламин са можели да наблюдават как изгревът и залезът озаряват в сияние златните покриви на атинските храмове, Акропола, градските кули, как годишната реколта зрее в Кифисия, как презрява гроздето по лозята около Пирея. Както вече бе упоменато от хрониките на манастира „Агии Анаргири“, варварите подпалват избуялия в растителност град, ала не можем да говорим за точност в хронологията на конкретното събитие. Съдейки по тогавашната кореспонденция, става ясно, че пожарът избухва приблизително по времето на голяма чумна епидемия, която съгласно Теофан Изповедник и Патриарх Никифор връхлита през 746 г., тоест шесто лето от царуването на император Константин Копроним, като обезлюдява цяла Гърция, Пелопонес и околните острови. Несгодите от онази епоха вече ги изброихме другаде¹⁷, доказвайки с помощта на един съвременен исторически извор, който не може да бъде оборен от никого, че точно през онази конкретна епоха се изливат като бурни реки северните славяни в Гърция и Пелопонес. Горящият град-гора и храмовете, които се превръщат в пепел и руини, възвестяват на атиняните в Саламин идването на новите жители на Елада...

„Кой няма да заплаче при загубата на един такъв град – пише в едно известно писмо, – когато дори иконите по храмовете плачат. Родината ни е една пустиня, по нашите колиби вече никой не живее. Други някакви хора ни изхвърлиха от ми-

17 Из „История на Морей“, стр. 207 и нататък.

лата ни родина, от къщите и от живота ни. Изведнъж ние се превърнахме в чужденци и скърбим далече от родните си огнища, от славната земя на Атика, тук, в Саламин – този кът на изгнание и свидетелство на нещастие, загубата на родната ни земя, погубените огнища на нашето племе, покривите на храмовете и зданията, които пропаднаха в пастта на вражеския гняв. Падението на града ни обаче не бе достатъчно да утоли жаждата на завистливото божество, на неговата наказваща ръка, тъй че след малко време същото ни застигна и тук, в Саламин: епидемията замърси въздуха около главите ни, бездушните бежанци припадаха по улиците, нивята бяха покрити с мъртъвци, където паднеш – там бе гробът ти, неопят и непогребан.

Гневът на Злото задуши всяко съпротивление от човешкото общество. След епидемията дойде гладът, за да вземе своя дан от онова, което беше останало. Семената, които посяхме, изсъхнаха, небето бе стоманено и нито капка не падаше, а облаците ръсеха огън вместо свежа роса по земята. Изворът на сълзите и съчувствието пресъхна, както пресъхна изворът небесен. Ала нито тези несгоди не удовлетвориха божия гняв. Дори духовете се въоръжиха против нас, морето ни предава варварски кораби по нашите брегове, а заедно с тях все нови несгоди и несполуки. Бреговете на Саламин бяха изпълнени с плача и виковете на заклани от меч майки, на пеленачетата, изхвърлени по скалите, изпълнени с воплите на девственици, изпаднали в жертва на варварско обезчестяване и безнравственост. От край до край на мъжкото население робството се превърна в единствена съдба, а заедно с мъжете вражеските кораби отнеха от Атина богатството и душата ѝ. Дори за самите пирати представляваше изключително зрелище гледката на оковани свещеници, теглещи корабните гребла. Почти всички пълнолетни мъже паднаха жертва на тези безскрупулни плячкосници.

Края на тази поредица от несгоди даде пожарът, който уни-

щожии лозята на Пирея, повечето маслиненни посеви и горите между Имитос и морето, където морските вълни се сблъскваха с яростта на пламъците.”¹⁸

Единствено скорошните събития около катастрофата на островите Псара и Хиос¹⁹ могат да ни дадат някаква представа за размерите на погрома на Атина и нейната колония Саламин през VIII век. Онези, които преживяват пожарите, чумата, глада и вражеското нашествие, избягвайки от Саламин, намират убежище и спасение в Егина или по бреговете на Пелопонес.

Именно от там бива изпратено писмото до цариградския патриарх с молба да измоли спасение от разгневеното божество, да не би бедните остатъци от атиняните да бъдат окончателно изстребени, ала да ги изпрати обратно към Атина, след като всички оскърбители вече са погубени в пустините и скалите, в морето от епидемия, глад и нож.

Тонът на покаяние в писмото на прокудените атиняни към върховния им духовен водач е най-доброто доказателство за съкрушената им арогантност: *„скланяме глава доземи и целуваме обувката ти, въздаваме изискуемото смирение и жарко покаяние.”* По този начин се съставя уводът в документа за подчинение и същевременно молба за вдигане на църковната анатема върху унижените атиняни. Въпреки че небесата и имперският двор прощават бунта на молителите, все още остава неосъществимо желанието им за завръщане в опустошената Атина. Изгнанието им продължава още двеста години, като през това време Атина се превръща в изоставена страна, дива пустош, където, колкото и да не ни се вярва, само укреплението остава на мястото си с помощта на имперска стража сред неизброимите варварски нашествия. Това се дължи на факта, че атинското укрепление се превръща на свой ред в дестинация на изгнанието за видни константи-

¹⁸ Старогръцкият текст, чийто превод е поставен по-горе в кавичките.

¹⁹ Авторът има предвид унищожението на островите Псара и Хиос от турската армия по времето на гръцкото въстание за независимост (1821–1829 г.), на което той е съвременник (бел. прев.).

нополци, попаднали в немилост пред императорския двор.²⁰

Не само че в центъра на руините и развалата на Атина не присъства и признак на предишното добруване, но нещастните изгнаници дори не смеят да си покажат носа извън укреплението от страх да не би да се натъкнат на славянските орди, които върлуват в района.

Писменият документ не пояснява доколко бежанската атинска колония се сблъсква със славянски или мохамедански пиратски нападения. Разбира се, изразът „неверници“ представлява доказателство за наличието на мохамедани, а не толкова на северни славянски племена, тъй като последните все още се смятат за езичници. Точно този момент представлява окончателното изстребление на старите жители на Елада, тоест фактът, че всички онези, които търсят убежище по островите от настъпващите славяни от континенталната част, се сблъскват с идващите от юг мохамедани от африканските, азиатските и андалусийските брегове, които (както е всеобщо прието) *лека-полека опустошават всички острови в Средиземно море, като ги прочистват цялостно или поне отчасти от жителите им.*

Малцината оцелели от нескончаемите бедствия биват преселени, често насила, в столицата на Византия, където заразните болести, гладът, религиозните борби и политическите гонения ги довеждат до изчезване. И тъй окончателното изчезване на истинското древногръцко племе от територията на Гърция могат да отхвърлят само онези мъдреци, които предпочитат да обърнат повече внимание на предразсъдъците на съвременното, отколкото на реалния ход на историческите събития. Лично аз стигнах до извода, че Бог избра гръцкия народ за основен обект на своя гняв и му въздаде своето наказание, за да покаже на човешкия род, че пред него Големият и Малкият са еднакво незначителни.

Дългият период на унищожението и опустошението на Атика

²⁰ Zonar, XIV, т. 2, р. 120.

показват колко незначителна е властта на византийския монарх в Гърция от VI до X век сл. Хр. Дори военните походи по вода и суша до Пелопонес в годините от управлението на императрица Ирина и наследниците ѝ Никифор, Теофил и Михаил не успяват да установят имперското владичество по тези земи така, че да започне заселването им с християни, за да се съгради отново Атина. Политическото и духовното влияние, което оказва голямото българско царство в гръцките крайбрежни области, не позволява нито на имперския натиск на север, нито на прииждащите от Анатолия гръцки и погръчени емигранти да постигнат своите намерения. Единствено след като християнството и няколко поредни успешни военни инициативи на византийските владетели успяват да обуздаят своеволието на българите, разпокъсаните остатъци от атинския род могат да се завърнат в Атина, за да построят отново унищожената си бащина родина с благоволенieto и под закрилата на империята. Не можем да определим с точност годината на това събитие, понеже историческите извори упоменават единствено столетието, а именно четвъртият век след царуването на Юстиниан; същевременно обаче списъкът на цариградските патриарси не съвпада със записките в нашите исторически хроники. Името на патриарха, от когото атинският монах Калокинис иска позволение да издигне манастира „Агии Анаргии“ в Атина, е Йоаникий. В списъка на Льо Куин²¹ обаче не се намира нито един византийски патриарх от X век с името Йоаникий. Съществува, разбира се, вероятността да става дума за наместник, а не за коронован патриарх; или в историческия документ се споменава вместо името на патриарха име на друг клирик. Същевременно според свидетелство на Магистър Симеон, което не е в противоречие с нашите твърдения, стигаме до извода, че Атина и околността в първата трета от X век има жители и действащи храмове. Паралелно с това някой си Хасес, син на Ювис, съгласно същия автор предизвикал чрез безнравствеността и алчността си гнева на гражданите на Атина и на цяла Гърция, докато не бил умъртвен чрез пребиване с камъни в атинската митрополия.²²

21 Le Quien Orbis Christianus, T. I

22 Symeon Magister et Logoth Annales in Constant Porphyrogen. CIX, script, post Theophan edit. Paris. p. 475

Размишлявайки върху продължителността на времето, в което атиняните са подложени на толкова катастрофални несгоди, стигаме до логичното заключение колко малоброен е бил сборът на онези от тях, които в крайна сметка се завръщат в родния си град. Невъзможна става мисията за реконструирането на града в целия му предишен блясък и простор; почти две трети от града във вътрешността на градските стени остават неизползваеми, новото население се заселва за постоянно северно от Акропола – факт, обосновал от онези времена разположението на града до наши дни. Както е известно, днешният град Атина не се простира циклично около Акропола както в древността, а от южната страна граничи с пусти поля, докато една голяма част се намира извън самия обсег на градския център. Набегът срещу Акропола през 1203 г., извършен от Леон Сгур, владетел на Навплион, сочи, че Нова Атина от XIII век, сиреч след повторното ѝ основаване, не показва голяма разлика във формата на застроена площ от Атина, която споменахме по-горе.

Съгласно мнението на известния Лийк, който се опира на Никита Хониат, морейците²³ нападат с щурм укреплението, което отбранява архиепископ Михаил, без да им се налага да преминат през града. Тоест единственият вход към замъка тогава, както и днес, представлява пространство, ненаселено с жилищни сгради, извън градските стени.²⁴ Едно синодално решение, взето в средата на XII век (1166 г.) по времето на патриарх Лука и император Мануил I Комнин, показва дори по-отчетливо от горния исторически фрагмент колко малобройно е било населението на Атина през онази епоха. Николай, митрополит на Атина, загрижен за спасението на душите на своето паство, използва в упоменатото синодално решение фразата: „*За да опази чисти пред Бога останалите в Атика и Атина жители... и т.н.*”

23 Авторът назовава жителите на Пелопонес с името морейци (moraites) или жители на Морея (Μωριά или Пелопонес) (бел. прев.).

24 “ This circonstance may serve to show that Athens was already reduced to its present dimension; it appears that Leo’s attack was upon the citadel, and that it was made without passing through the town. The citadel, therefore, was no longer surrounded as anciently on every side, which we can not doubt, was the south as at present” Leake, Topography of Athens, introduct. p. lxxiii

От този момент не се споменава никъде, нито в запазените исторически анали, нито където и било, за *метеки* (гръцки преселници), които след установяването на византийска власт в Гърция би трябвало да заселят провинцията на Атика, за да възродят сто и двадесетте *демоса* (общини) на древния гръцки народ. Защото там можеше да се засели който пожелае, да основе свое селище и да обменя земните блага с бродещите от град на град скотовъдски племена.

Това е периодът на заселване на Гърция от византийци, периодът, когато де факто се образува и заражда тъй нареченият новогръцки живот, новогръцки език и народ. Не трябва да забравяме, че до голямото славянско преселение на юг из гръцките градове и села все още се е говорело на древните диалекти и езикови идиоми: с две думи – гръцкият народ според своите същностни характеристики все още е бил владетел на древната си родина. Оттук нататък всичко се променя: нови хора градят нови селища и говорят на нови диалекти, на един общ език, защото всички произлизат от обединеното византийско училище. Новогръцкият език не е роден в Гърция, той е създаден край Босфора, в Тракия, в Мала Азия, а е пренесен в Гърция от новите ѝ жители. От *Dugazzo* (Дирахион/*Διράχαιον* на гръцки)²⁵ в Албания, от Кавказ и пустините на Африка, които отварят вратите си след победите на Александър Велики и наследниците му за елинския език и култура. Гръцкият политизъм²⁶ играе ролята на мая в културата на разностранните народности по четирите краища на света, влива се в езика им и ги оформя донякъде по свой образ.

В епохата на Аполоний Тиански все още се е говорел гръцкият език в двора на партите, край река Инд и дори в Пенджаб. Християнската религия и Византийската империя, които представляват продукт, породен върху темелите на елинизма и същевременно негово продължение, допринасят с вековното си съществуване за преобразуването на стотиците народи между Адриатическо море

²⁵ Авторът проявява сарказъм към „възкръсналите“ по това време отдавна забравени гръцки наименования на балканските градове.

²⁶ Културен модел.

и река Ефрат, като ги вплитат с непрекъснатата честота в традиции, език, религиозни възгледи и суевория... всичките им обособяващи белези изчезват, общата им съдба, общата им вяра и общите заплахи пораждат общия език и кръвна връзка. По тези места се заражда едно голямо семейство с един властелин и една вяра. Константинопол, бидейки център на общия живот, оказва влияние на всички народи във Византийската империя и ги насочва в една и съща посока. Единствено църковните схизми подпомагат понякога опазването на националните самосъзнания. Напълно изчезва езиковото разнообразие в Мала Азия, около проливите на Константинопол, край Сирия. Както днес в тези земи се говори единствено турският език, тогава се е говорел само византийският-християнски-гръцки език, докато селджуците и османлиите не заемат мястото на византийския монарх.²⁷

Единствено заклеймяваните като варварски езици албански, влашки и трако-латински езикови форми успяват да оцелеят в пределите на византийска Европа (единствено в отдалечени области на империята) наред с новогръцкия, християнския език на империята. Огромното асимилационно влияние на религията прави невъзможно за славяните, които идват от Скития, както по-рано за народите от Анатолия, да опазят културата си непроменена.

Тази нови порода хора се заселват из пустите полета на Атика, основават селища, като донякъде използват древните наименования на местностите (където все още споменът за древността не е избледнял), ала повсеместно биват давани нови имена на градовете и селата.

27 В двора на патриарха на Антиохия авторът направи запознанство с мнозина гърци от Токат, които го увериха, че гръцкият език е напълно изчезнал от вътрешността на Мала Азия, че там турският е станал майчин дори на християните. Поради тази причина молитвениците и църковните книги са написани на турски език. Серафим, митрополитът на Анкара, наредил да се напечатат редица църковни книги на турски език, за да бъдат от полза на християнското население. (Това са т. нар. караманлии – тюркоезични християни, които по-късно, през 1922 г., са изселени насилно от турците в Гърция. Самите гърци обаче и до ден днешен предпочитат да ги наричат турци – бел. ред.)

Следи от славянско присъствие се наблюдават единствено край границите на Беотия. Но как е възможно да вярваме, че оцелелите по острови и планини атиняни в изгнание след унищожаването на обществения им живот са съумели да опазят езика и кръвта си чисти?

Дори Тацит говори за *conlucies nationum*, вземайки предвид всички събития между унищожаването и повторното основаване на Атина. По времето на Византийската империя всеки един е имал възможността да стане гражданин на имперската област град Нова Атина. Ала дори след преосноваването си Атина не живее мирно, а преминава през вековен период на размирици: великите войни на българските ханове и царе през IX, X и XI век поставят на дневен ред нови военни походи и набези не само към Атика, но към цяла континентална Гърция. Българите, бидейки християни, не престават да бъдат варвари и ужасът, който донесат след себе си в областите Тесалия, Беотия, Атика и Пелопонес, е неописуем.

Следвайки старите си традиции, българите опожарявали и грабели селищата и изселвали жителите²⁸ им, докато накрая император Василий II Българоубиец не слага край на своеволията и победите им в империята си през 1018 г. Кедрин ни информира, че през онези времена Атика на два пъти се превръща в жертва на варварски набези, без да уточнява обаче дали е последвала съдбата на град Лариса или на толкова други опожарени селища. Вероятно обаче Атика не избягва съдбата на останалите области, ако съдим за това по словата на митрополит Николай, който говори за „остатъците от атиняните“, сякаш някакъв голям катаклизъм е сполетял Атина. Василий Българоубиец, победителят над славянските народи, възстановява християнската имперска власт в цяла Гърция, ставайки така първият византийски монарх, който след почти шестстотин години установява контрол над една провинция, която задълго не е представлявала част от централното

²⁸ Turcae, quos Leo Sapiens quondam contra Bulgaros evocaverat, usque in Atticam provinciam vestitatem tulerunt. Vita S.Luc, jun Bolland. Februar. T. 2, p. 95 Bergl. Cedren. p. 702

управление. Победните чествания в храма на Богородица Атинска биват отбелязани с изключително изящество. С изключение на едно непродължително българско въстание около Тива, което обаче се превръща в едно от най-кървавите за този период, Атика ще посрещне за сетен път в XI век варварски набези от север. Узите, диво тюркско племе, преминават Дунава с шестстотин хиляди воители в шестата година от управлението на Константин Дука (1065 г.) и навлизат в Тракия и Македония, където съгласно свидетелствата на очевидци се изливат като порой. Една част от вражеската орда се отправя към Гърция, където опустошава, опожарява и поробва хора и животни.

Същевременно през 1204 г. Византия бива поделена от западните сили. Атика и Беотия се превръщат във владения на един бургундски владетел, Отон дьо ла Рош. Триста години продължава владичеството на хегемони с френска, италианска и испанска кръв в Атина. От онзи момент до идването на крал Отон I Атина не вижда нито един ден на свобода: от ръцете на латинците тя попада под властта на Мохамед II, завоевателя на Константинопол и Трапезунд. Въпреки всичко Атина изживява дни на величие като средище на бургунди и флорентинци: тя става голям и богат град, украсен с чудни сгради и галерии. В провинцията на Атина се строят рицарски цитадели, процъфтява феодалното управление с всичките си позитивни и негативни качества.

Хронологията на феодалния период в Атина показва наличие на значителни промени в населението не толкова на столицата, колкото на околните селища. Промени, които оформят основната ни представа за подробностите около събитията от по-късното историческо развитие на страната. Тези факти се намират във взаимодействие с „История на полуостров Морея през Средновековието“ и затова биват изложени във втория и третия ѝ том. Несъмнено следва да се отбележи фактът, че с промяната на властения модел в Атика се преселват един значителен брой френски семейства от Бургундия, Шампан и Прованс, по-късно дори повече семейства от Каталуния и Белеарските острови, а накрая

ще отбележим италианците от Генуа, Флоренция, Неапол и Сицилия. Разбира се, сраженията и вътрешните сблъсъци сериозно намаляват броя на новодошлите пришълци: например известно сражение в Кифисос (Беотия), където за един ден почти цялото френско рицарско воинство начело с Балтер дьо Бриен и голяма част от армията на „новите“ атиняни биват победени и следователно избити. Тяхното място в Атика заемат голям брой самотни рицари, ентузиаста, пирати и апаша от всички средиземноморски острови. Това събитие, заедно с идването на италианците по време на управлението на династията на Ачиоли, допринася за цялостната промяна в състава на населението, последствията от която са видни и до днес. Според свидетелството на един местен жител, който ни оставя ръкописи за историята на Атина, най-известните и заможни атински семейства през 1675 г. са тези на Халкокондил, Палеолог, Биничети, Перули, Либони, Кавалари, Капитауачи, Нери, Наронита, Гудричи, Гаспари, Баналди, Латини, Герени, Маколи.²⁹ Къде сред тези семейства може да се срещне дори следа от древногръцките родови имена? Същият исторически извор донася, че след поражението на Морозини през 1686 г., когато венецианските бомби взривяват Партенона, Атина отново обезлюдява за около три години, тъй като след отстъплението на венецианците жителите ѝ търсят спасение чрез бягство в Пелопонес или околните венециански острови.

С времето в Атина се заселват около седемдесет гръцки и няколко турски семейства, а заедно с тях нека прибавим и различни пришълци от далечните краища на империята, възползвайки се от слабото управление на Високата порта. Общо взето техните наследници представляват основният корпус на атинското население през годините на въстанието за независимост от 1821 г.

²⁹ „История на Атина“, стр. 106, ръкопис – авторът на този злощастен и бездарен ръкопис за историята на Атина от времето на Кекропс до 1800 г. се позовава на общоприети исторически тезиси, като нарича себе си с името Антим. Отбелязвам, че на ръкописа, който прегледах, това име е написано вместо друго, което е изтрито и заменено. Най-качествената част от целия ръкопис представлява един списък с турските аяни на Атина от 1754 г. до 1800 г.

Обозримо по-значителни са промените на населението на провинция Атика от XIV и XV век, тоест говорим за територията от Сунио до границите на Беотия. Всички селища и селца биват населени от един народ, дошъл от Илирия, чийто език няма нищо общо със славянските или гръцките диалектни форми.

От горите на Епир и планинските му райони прииждат като многолюдни ята албанци, разселват се из почти цяла континентална Гърция, по-късно из островите Идра, Специя, Порос и Саламин. Дори на остров Андрос намираме около хиляда албански къщи. Тук няма да се спрем на точната хронология на това събитие, нито ще дирим откъде или поради какви причини идват тези хора. Факт е обаче, че те заемат мястото на залянялото разнообразно население и подпечатват заварените жители с албански външни и културни белези: този момент представлява основен елемент от втория том от „История на полуостров Морея през Средновековието“. Достатъчно е да отбележим, че от линията на славянската Загора (дн. Еликон), та чак до крайбрежието на Атика, от Истмос до северната част на Беотийското езеро Тополия (дн. Копаес) изчезва и последното бледо отражение не само на старогръцкия елинизъм, ала дори на славяно-елинското население от средните векове. Ако някой обиколи Атика и Беотия, ще стигне до същото заключение като автора. Културата, обичаите и майчиният език на населението са албански, въпреки че същите като поданици на Византия за повече от милениум приемат християнството и езика на византийските гърци. Единствено, и то не напълно, мъжката част от тях усвояват донякъде разговорно гръцкия език, точно както постъпват българите и останалите народности от този регион.³⁰ Елевсин, Кифисия и Маратон са напълно албанизирани области, дори жителите на Атина с цялото си мултинационално наследство стават част от това устойчиво и нерушимо племе. Дори днес срещаме в Атина мнозина албанци,

³⁰ Сведенията, които събрах в Албания, показват, че освен варварския си майчин език албанците отказват да изучават други езици. Вероятно не е широко известно, но жените от чисто албанския остров Идра започват да учат гръцки през годините на голямото въстание. Точно това незнание на чужди езици, а не ревността на мъжете им, предразполага жените от Идра да избягват срещите с чужденци. В това ни уверява жител на острова.

които изпитват трудност при употребата на гръцкия език: там, където в древността се извисяваше Академията на Платон, няколко домакинства обработват градините си и обясняват на новодошлия как трябва да говори албански, за да се разберат, понеже те така и не научили гръцки език.

Днес е налице една *Албанска Атина*, както хилядолетия назад, преди да се образува гръцкият народ от една мозайка племена, е имало една Атина на пеласгите.³¹

Спорният въпрос, който моята теория излага наяве, намира своето логично обяснение относно жителите на Атина и Атика, техният не-елинизъм бива доказан по безспорен начин, тъй че всяко изследване и подлагане под съмнение стават напълно излишни. Не само Атика, а цялата област между днешните Ексамилия, Колонас, Орос Загора, езерото Тополия и Еврипос няма нищо общо с древния гръцки свят. Всички тези земи, където някога е било сърцето на гърците, днес представляват *Нова Албания*.³² Атина отново стана варварска, пламъкът на културата, запален при италианското владичество, вече напълно загасва. За преселниците от Епир Партенонът е просто Пантеон или пък храм на незнайния бог на апостол Павел, Пропилеите са „поредната цитадела на Ликург“, а паметникът на Лисистрат е „фенер на Диоген“. *Ловкостта на духа и невероятното движение на душата* (*ingenii celeritas, aminique incredibilis motus*), които при тъй нареченото деспотично и безнравствено управление на флорентинците се превръщат в начало на живота под чистите небеса на Атика, която процъфтява, днес представляват забравена отживелица.³³ Дори облеклото се променя: албанската фустанела и кепе изместват деликатната копринена капа и везаното наметало на атиняните от XV век.³⁴

31 Жителите на Атина повече от всички други запазват албанските си белези и използват своя (албански) език. Leake.

32 Твърдя това въпреки всичкото „не е възможно, не може да бъде така“ и „няма начин“ на Dr. Zinkeisen и на Wiener Jahrbucher.

33 „О, Атина, град на градовете, какви магарета храниш днес?“

34 „Облеклото на атиняните представлява откъм главата малка деликатна копринена капа с козирка, а по тялото наметало с червено везмо... нозете покриват с леки обувца; облекло, носено и от жителите на околните на Атина селца“ – превод от старогръцки (бел. прев.).

Съдейки по изложението ред на историческите събития, читателят може сам да отсъди за днешния атински народ. Аз единствено доказах, че не може да става дума за наследници на древните атиняни, на чиито подвизи се възхищава Филострат, за атиняните с доблестно сърце и безкористни постъпки, които от времето на Троянската война до управлението на Юстиниан съумяват да опазят крехкото си съществуване поколение след поколение по изконните си земи. Възможно е дори през времето на своето съществуване като обособен древен народ гърците да се смесват със съседните си близки народи...

Някои от моите противници излагат теорията, че гърци, славяни, албанци, латинци и германци принадлежат към едно голямо индо-германско семейство на народи, ала дори това да е така, горепосочената древна народностна родова линия не отменя особените белези на всеки един от изброените народи. Това, към което се стремя, не е да отсъдя кой народ е по-извисен и с повече културни позитиви от другия, гръцкият или славо-албанският, а единствено да отбележа, че вторият отнема от първия територията му и го довежда до изчезване.

Голямото славянско племе и до него по-малобройното, но дейно албанско, едва сега излизат на световната сцена. Идните векове следва да покажат каква роля ще изиграят и какво влияние ще окажат на човешкия род според Божия промисъл. Всъщност е обречен на провал опитът да се обори фактът, че съдбовните събития в Европа ще се случат именно в тези страни. Поради тази причина отхвърлям напълно обвинението, че в книгата „Историята на Морей“ изобразявам славянското племе като своего рода „етични чудовища“ и ги обезличавам от всичко човешко. Никой няма право да обвини даден народ за злодеянията, извършени от него във варварския отрязък от предисторията му. От друга страна, бих изневерил на призива си, ако опиша с мек тон хората от предишни епохи, които извършват деяния на неописуем ужас. При всичко това все още определени персони се опитват да лансират мнението, че преселението на северните народи, отся-

дането им в новата им родина и борбите им с местното население имат предимно мирен характер.³⁵

Историческите извори от изминалите векове говорят в полза на моите тези въпреки вайканията на опонентите ми. Прокопий казва така: *„Войната с варварите край Дунава е напълно безсмислена: язвителните ни врагове отблъскват всеки мирен опит за общуване. Не признават никакво военно правило, никакво международно право, нападат ни, без да сме ги предизвикали, без предупреждение или обяснение, не желаят да чуят за никакво мирно решение на проблема, нито за примирие. Варварската надменност дава начало на битката, а мечът слага неин край.“*³⁶

Въпреки огорчението, предизвикано от подробното описание на ужасите на войната, която донасят във Византия славяните, съм задължен да прибавя пасажа на историка Прокопий с оглед обективното съставяне на преценка от страна на читателите относно твърденията на някои мои критици, които подкрепят тезата за мирното разселване на славяните из Романия и че с две думи те (славяните) изпитвали невероятно чувство на справедливост спрямо чуждата собственост, колко благ бил характерът им и колко жарка любовта им към ближния.

По времето на войната с готите една малка бойна единица от славяни превзема с хитрост богатия крайбрежен град Топир и впоследствие избиват петнадесет хиляди мъже пленници, изнасилват жените и децата въпреки дългогодишните си *традиции* в това отношение. Авторът споменава, че по време на такива набези в християнски земи славяните избивали всеки без оглед на пол, в резултат на което Илирия и Тракия се превърнали в земя на непогребани мъртъвци. Не убивали обаче с меч или чрез някакъв подобен метод – набучвали нещастниците на колове, докато предадат Богу дух; или пък връзвали нозете и ръцете на пленника в четирите посоки и смазвали главата му с тояга, както се убива

35 Wiener Jahrb. Aa.D. – Dr. Zinkeisen.aa.D. p. 745

36 Текстът в кавичките е даден в оригинал от старогръцки (бел. прев.).

куче, змия или друго някое зверче; или затварят пленника със семейството и животните, които не вземат със себе си, в някое здание, и ги изгарят, докато са живи, без никаква милост. Така постъпвали славяните спрямо всеки, който се озовавал на пътя им.³⁷

Сведения за подобно отношение на славянските нападатели към беззащитни ромеи, както и подробни описания на заколенията не липсват и при други историци, освен Прокопий. Не може да се отрече, че подобни зверства се случвали нескончаемо, а не като изключение, в годините, когато северните провинции на империята са подложени на варварски нападения – историкът говори, че *славяните постъпват по този начин, това е тяхна традиция, така постъпиха и в Гърция: изгарят и разкъсват всекиго*. Та самият Евагрий в своя труд използва същите слова, съотнесени към подобни ексцесии: *„обкръжават и избиват, изгарят всекиго“*³⁸.

Самият Константин Багренородни разказва неколкократно за гражданите на Салона³⁹ и въобще за населението на Далмация, които биват избити от аварите и славяните.

Разказът на Кедрин за едно нападение на руски бойци срещу Константинопол ясно показва, че ситуацията на нестабилност продължава, защото при все че славянските народи приемат християнството, те не изоставят варварското си дивачество. *„Ужасите, които предизвикаха руснаците, преди да бъдат сразени – пише Кедрин, – надминават всяка предишна подобна трагедия“, „пленниците биват разпнати, други набучени на кол, други надупчени от стрели, а главите на свещениците заковаваха с пируни.“*⁴⁰

Значи такива са снизходителните и невинни славяни, които съгласно моите опоненти с братска любов и по мирен път се на-

37 Текстът на горния абзац е даден в оригинал от старогръцки (бел. прев.).

38 Evargii Scolastic. Histor. Ecclesiast. Книга 6, глава 10.

39 Днес гр. Солин в Хърватия (бел. ред.)

40 Constant. Porphy. de administr. Imper. T. I, p. 93.

станяват редом до гърците? С удоволствие приемам тезата, че след окончателното настаняване на славяните в цялата страна ексцесиите спират, а войните с императора на ромеите приемат по-човешки характер, тъй като славяните от Румъния показват хуманната страна на своя характер. Доколкото обаче те се борят за плячка, доколкото бродят в търсене на нови земи за основаване на нови родини, те не спират да се сражават по начина, описан от една плеяда историци. Само един погрешно разбран патриотизъм намира в тези събития причина да смята себе си ошетен и да дири отмъщение.

Словата на Прокопий от VI век, и по-точно свидетелството му, че всички европейски провинции на империята са изстрадали под вражеските нападения, а селата и градовете се разрушавани, разграбвани и опожарявани по няколко пъти след векове на военни несгоди, са изключително съвременни. Обективна представа за тежестта на тази истина може да си състави само онзи, който лично е обходил размирните Балкани или е съумял да събере информация за ситуацията там от достоверни източници. Вземайки предвид автентичния ход на събитията, читателят би упрекнал написаното в първия том от „Историята на Морea” поради мекия тон и липсата на категоричност, с която авторът описва съдбините на Източен Пелопонес от Коринт до Малеа, включително областите Аргос и Цакония, през съответния исторически период.

Към момента на списване на книгата авторът все още не разполагаше с достатъчно сведения дали Аргос, околните села и незащитената Спарта попадат под ударите на набезите от север. Днес обаче авторът е в състояние да оцени по-обективно естеството на конкретната проблематика и с оглед на изследователската си аргументация и лична преценка да заяви, че нито едно селище в Пелопонес не остава незасегнато. Размерът на погромите е толкова значителен, че освен наименованията на най-значителните селищни образувания споменът за имената и местоположението на повечето селища е напълно заличен от паметта на хората, когато Византия възстановява контрола над Пелопонес и новите

християнски поданици на империята заселват района. Констатацията на Пуквил, че река Планица край Аргос се зове така само в планинската си част, докато в низината я наричат с гръцкото наименование Инахос вместо славянското Планица, представлява безспорен мит, което впрочем се отнася и за останалите топоними. Жителите на Гърция не знаят никое древно наименование на местностите и прочее, освен ако не са ги научили от книга или от някой европейски авантюрист, понеже тази родова памет е отдавна забравена. Дори написаното в „Историята на Мореея“ за Монемвасия днес е лишено от смисъл или поне верността на изложените твърдения покрива периода до превземането на тамошната цитадела от венецианците през XV век. Тамошните монемвасийци, които Андроник Неотер надарява с тъй наречената „Диплома“⁴¹, са изчезнали от полуостров Мореея. Родовете Монояни, Мамон и Софян с цялото си богатство, разкош и размах на мисълта отдавна са изпаднали в забвение.

Къде са днес крайбрежните „добре укрепени“ градове? Къде са древните гръцки средиземноморски държави, които по времето на скитските набези срещу Пелопонес остават незасегнати?

Нелогично е да говорим за *Неа Аркадия* край месенийските брегове, за *Нео Модон (Медони)* и *Нео Корон (Корони)*, понеже тези селища са основани след установяването на византийски контрол в Гърция на различно разположение от автентичните такива⁴², а населението им се състои от онази смес, която по-рано нарекохме новогърци (*неоелинес*⁴³). Нито е възможно да говорим за град Навплион, понеже същият е опустошен още по времето на Павзаний. От друга страна, за Патра можем да кажем, че през IX век представлява един многолюден, богат и добре укрепен крайбрежен полис под властта на византийския император. Историята обаче говори, че този град е колонизиран от италианци по времето на Август, поради което твърдението за автентичния

41 Dr. Zinkeisen, p. 748

42 Нео Модон се превежда като Нов Модон за разлика от Модон (Стар Модон) (бел. прев.).

43 Новогърци или νεοέλληνες (бел. прев.).

му елинизъм автоматично отпада. Освен това историческите сведения мълчат за съдбата му през размирните VI, VII и VIII век.⁴⁴ Не може да се подлага под съмнение твърдението, че населението на Патра се е състояло предимно от хора със смесена кръв, най-вероятно със славянски корени.

Ако трябва все пак да определим коя част от днешното население на Пелопонес се съотнася към древногръцките племена, то това биха били малките групи от цакони (както споделям в „Историята на Морей“): тази група говори на език неразбираем за останалите новогърци. Достатъчно убедителен е фактът за наличието на езикова бариера между цаконите и останалите морейци. Самите цакони не знаят нищичко за собствения си произход, спорно е също така дали са обитавали същите земи, в които ги намираме днес, и преди славянското нашествие от VI век. Хрониката на Пахимер за войните между франките и византийците споменава за наличието на цаконско население, без да дава подробно обяснение за произхода им. От нея научаваме, че цаконите останали верни на имперската власт, а характерът им бил твърд и често показвали смелост, докато служели в имперската флота. Поради тези причини имперският двор заселва голяма тяхна колония от жени и деца в столицата. Пахимер ги нарича лаконци с мисълта, че от тази дума произлиза името цакони.⁴⁵ В Пелопонес се използва името Цакония, за да се означаи и днес областта на цаконите. Преди посочените автори ясно дават да се разбере фактът, че преди около шестстотин години⁴⁶ цакони обитавали източните райони на Пелопонес, тоест там, където се намират и днес, понеже, *„щом великата цитадела на Монемвасия се предаде след тригодишна обсада на Гийом Вилардуен, предадох се и останалите гърци от Цакония, които дотогава се съпротивляваха“*. Когато обаче Монемвасия попада отново под властта на гръцкия император, областите Цакония и Ватика

44 Прокопий твърди, че през 551 г. сл. Хр. Патра е разрушена от земетресение, което превръща града в руини и взема над 4000 жертви. Градът тогава е бил незначителен и без градски стени, а варварските орди вече са бродили из Гърция. De bello gothico, книга 4, глава 25.

45 На гръцки лаконци (лаконе) и цакони (цаконе) (бел. прев.).

46 Т.е. през XIII век (бел. ред.).

са сред първите, които въстават срещу господството на франките. Несравнима е яснотата, с която в едно писание на Сфранцес се описват селищата *Астрос, Агиос Петрос, Агиос Йоанис, Платанос, Мелигу, Проастион, Леонидес, Кипарисия, Реондас, Ситанас* като находящи се в област Цакония. По този начин отпада всяко съмнение относно местонахождението на цаконските земища. Днес цаконите населяват по-ограничена площ, понеже се свиват до три-четири по-крупни образувания, а броят им числи около хиляда и петстотин семейства (1814 г.). Що се отнася до езика им, който поради произношението някои го прибавят към групата на славянските езици, докато други го определят като богат езиков набор от новогръцки с примеси от варваризми и старогръцки компоненти, ще го съпоставим с проучването „*Sur l'état actuel de la Grèce*”, което събира модели на езикови вариации от цялата страна.⁴⁷

Въпреки що-годе окончателното заключение за родствената връзка на цаконите с древното население на Пелопонес следва да отговорим да няколко последни въпроса, а именно дали наистина цаконите представляват наследници на автохтонните жители на кинурийската планина между древен Аргос и Спарта и дали наистина са съумели да устоят успешно на славянските набези. Втората част на въпроса намира еднозначния ми отрицателен отговор, защото в областта Цакония *всяка следа от древния Пелопонес е окончателно изтрита*. Не само сборът на географските обекти, но и всяко отделно наименование носят славянски характер. Това щеше да е невъзможно, ако славяните не бяха претопили тамошните гръцки райони според своя облик. Нито едно наименование от древността не е непроменено.

Планинските местности Парнон и Хронион, чиито върхове обгръщат Цакония, носят славянските имена Малевос (или Малеври) и Завица, докато хълмистите крайбрежни околии се зоват с абсолютно не-гръцките имена Сгурия, Цинка, Саверла и Мадара.

⁴⁷ „Относно езика на цаконите” на д-р Friedrich Thierscu, научен труд от двора на Кралската баварска академия на науките.

Славянски откъм корена и произхода си са следните топоними: Прасто, Кастанница, Ситина, Вастина, Мелигу и Лениди. Останалите топоними според Сфранцес са наследство от църковния език на християнско-новогръцката епоха от византийското господство над Пелопонес. Лийк погрешно счита, че „Прасто“ произхожда от старогръцкото „Врисиє“. Ако беше прав, то ученият придворен Сфранцес нямаше да го назовава „Проастион“, а щеше да използва древното „Врисиє“. Славянският Пераст в залива на Котор, както и Прасион южно от Сайдова в областта Зърната представляват паралелни наименования на цаконското Прасто. Новогръцкият дух преобразува славянското Лениди на гръцкото Леониди. Самото име Ситанас произхожда от чешкия Ситна, намиращ се в близост до Миес в Чехия. Дори самото име на Цакония произлиза от някой не-гръцки език.

Историческата истина би трябвало да се намира в едната или другата от следните алтернативи: или цаконите имат гръцки корени и са се установили в Цакония като бежанци след укрепването на византийския контрол над славянския Пелопонес, или са наследници на някое изолирано славянско племе, което се настанява на полуострова, преди скитите да го залееят, като се смесва с тамошните гърци и впоследствие под натиска на славянското море се оттегля в планинските крайбрежни райони по времето на Константин Копроним. Първата версия изглежда по-вероятна въпреки факта, че оскъдните ни знания за събитията на Пелопонес толкова назад във времето не ни позволяват да съставим добре аргументирано мнение за нещата.

Самото име *Цакония*, което във всеки случай не звучи гръцки, ме задължава да отделя няколко реда за средновековното деление на Пелопонес на административни единици. Почти никой в Европа не подозира, че делението на Гърция според заветите на Страбон и Павзаний е неизползваемо от самия народ на Гърция. *Румели* и *Мореас* (по народните им названия) са общо приетите наименования на цялата континентална част от бреговете на Дунава до нос Матапан в Пелопонес. Румели, Румили, Румелия от-

разяват турското „Рум или“, тоест *страна на ромеите*, Романия, а именно земята, простираща се от Дунав до Коринтския залив. Земите отвъд този залив, които днес наричаме Пелопонес, за хората, които живеят там, са *Мореас (Морея)*. Подразделението на Древна Елада е следното: Атика, Беотия, Мегара, Фокида, Локрида, Етолия, Акарнания и Тесалия. Тези архаични наименования са познати под името Румели, единствено в Европа все още живее споменът за древните им имена. Албанците от Елевсина и Кокалон (Платеес) и циганите от Кревари нямат представа що е то Атика, Беотия или Етолия. Съвременното християнско управление на тази страна се опитва да възстанови употребата на древните топоними, познати на европейците. Колкото египтяните днес познават Тива, Арсиноя и Хелиопол, толкова морейците са запознати с древната история на Пелопонес.

Напротив, още по времето на гръцкото въстание за независимост Пелопонес е разделен на принцип, напълно различен от древното деление на полуострова. Въпреки настъпилите промени „новите“ имена все още живеят в народната памет, както са записани в „Хрониката на Морея“. От различни източници събрах около тридесет славяно-византийски имена на околии, които ще опиша в настоящата книга. На изток срещаме топоними като Ватика, Топалти, Кунупохория, Дзакония и Драгаливос. На запад край река Еврота и планините Тайгет се намират Каковуня, Мани, Фокас, Зигос, Малеври, Тригона, Езеро, Вардунохория, Зърната, Ставропиги, Мелиги, Опсинохория, Склавохория – някъде из равнините, където преди се намираше Спарта, в близост до славянския Хелмос и Брустохория. На запад се простират околията Кондовуня и Камбос – бившата Месения. На север срещаме Месареас, област Корта (Скорта). Следват Лидора, Незеро, Аковес, Жечева, Гувес, Капельес, Вундикла, Вартоломион, Лапатес, Каси, Кацанес и Клукинес в древна Аркадия, Илия и Ахая. Околията Драгаливос, Мелиги и Скорта са вече напълно забравени в Пелопонес, ала поради ролята им във военните сблъсъци от XIII век често се споменават.⁴⁸

48 Leur infanterie était innombrable, car ils avaient réuni toutes les troupes de Dragalibos et de la Tzaconie, celles du defile de Melinges et du grand Magne. Les

Всъщност Драгаливос представлява Кинурия, планината Завиц заедно със селищата Трицена, Гревено, Бресома и цаконския проход Гардилибон, който френските рицари на Вилардуен атакуват, за да потушат въстанието в Цакония. Съществува версията, че това деление на Пелопонес произхожда от славяните, които го заселват през Средновековието. Излишно е да отбелязваме, че от Пелопонес на Страбон и Павзаний не е останала и следа: днес той носи белега на чуждото, славяно-неоелинско начало. Областта на Тайгетикос Опсинохория, тоест околията Зицова и Черница на север от Мистра, ни напомня за окръг Опщина до Триест. Със сигурност можем да кажем, че никой грък не би променил Лакония на Цакония: самата дума произхожда най-вероятно от славянски. Този факт, естествено, не означава, че там не живеят гърци. По същия начин областта Вартоломио, чието название прилича на гръцко, обхваща славянските селища Хлумуджи и Врана, също като славянските околии Фокас, Зигос и Ставропиги. Месенската дума камбос, която означава равнина, е новогръцка. От друга страна обаче, отскоро Камбос е наричан със славянското Ялова, сиреч гора от елхови дръвчета. Същият произход имат топонимите Фалта, Подагора, Паница, Ахоца и Лигудиста. Равнината, намираща се между славянските землища Брустохория и Кацанес, днес се нарича Триполица, а по времето на византийската империя – Месареас – от руското „миса“, което означава „равнина“. ⁴⁹

Фактът, че Месареас се намира именно в горепосочената област, се подчертава от друг абзац от хрониките. По времето на вътрешни сблъсъци, франкските барони са обкръжили с хитрост гърците в Никли с цел да ги изолират в клисурите край района на Мистра, *за да не могат да намерят изход нито към вътрешните области на Скорта, нито към Аргос или Месареас.*

Негостоприемните, слабо населени планински области Олимохория и Кунупохория, находящи се между Монемвасия и Цакония, съдържат освен белезите на новогръцкия елинизъм черти

Scortains étaient aussi revoltés et joints à eux. Chronic de la Morée. p. 251.
49 Dr. Zinkeisen.

на славянството, което преобразява Древния Пелопонес, в славянската Морея. Бих могъл да очертая границите на славяно-византийската администрация на север от Коринтския залив край Етолия, Фокида и Дорида или до напълно българизираните Тесалия и Македония чак до Сърбия и България, но така ще изляза прекалено от рамките на темата, която разискваме. Няма как обаче да не спомена землището на Влахохория, сиреч селата, които обхващат Делфи, Парнас и разломите на Древна Дорида. Свидетелство черпя от словата, които изрече пред мен един човек от Кастри, или, както го наричат европейците – Делфи.

Мнозина споделят виждането, че по високите планински хребети на континентална Гърция и Пелопонес е успяло да опази себе си едно население, което с най-голяма убедителност се поставя в графата на чистокръвните елински наследници по кръв и език. Конкретно за планинския Тайгет е налице твърдението, че най-високите му местности са били толкова гъсто населени през древността, както и днес, и че славянските нашественици са стигали единствено до полите му, без никога да навлизат навътре. Ще стигнем до друг извод обаче, ако обърнем специално внимание на разказите на древните географи и донесенията от пътешествията на Павзаний. Древните гърци основавали своите полиси ако не на самия морски бряг, то поне в близост до него. От друга страна, днешните селища се намират на труднодостъпни и опасни височини, където почвата е бедна и животът е труден. При престоя си в Мистра не пропуснах да съставя списък на топоними от полите и височините на планината така, както са известни на техните жители. Празните полета в списъка попълних благодарения на подробната карта на Морея, която състави генералният щаб на френската армия. Научно стойностна карта, която може да послужи на всеки, който желае да си състави обективно мнение за нещата.⁵⁰

Съгласно сведенията, събрани по горепосочения начин, стиг-

⁵⁰ Авторът дължи употребата на този превъзходен документ и на много други на съкровищницата на литературните ценности – Кралското баварско топографическо бюро в Мюнхен, и на помощта на уважаваните господата председатели и управители, които подкрепиха изследванията му.

нах до логичното заключение, че планината Тайгет от край до край представлява местообитание по-скоро на славянските завоеватели, отколкото на остатъците от древния елинизъм. От топонимите, които ще посоча, нека читателят сам заключи за произхода им и народността на жителите: Цимова, Скутари, Цекона, Скалтостяника, Лукадика, Вардя, Алика, Мазара, Випово, Кипула, Калава, Вардоница, Цопака, Коцифа, Кукура, Вамвакя, Кераца, Вако, Лейца, Хелифа, Луцена, Селища, Плаца, Номица, Суйна, Соваляна, Поляна, Арахова, Кастанница, Поликарово, Вардуня, Страца, Палова, Либирдон, Пикала, Кутука, Пасава, Села, Малеври, Кубенова, Паница, Скамница, Малчина, Десфина, Хлумица, Косова, Левецова, Куртаки, Тарапса, Курцуня, Прица, Селина, Куцандика, Андрувица, Гурница, Шайдова, Лъесинова, Гайца, Брида, Дрова, Малевряника, Малта, Сандава, Трикочова, Яницяника, Черница, Сичова, Анастасова, Малева, Мистра, Пеловица, Дорица, Потяна, Кумуста, Варсова, Вардуня, Кастаня, Котица, Тричела, Ривьотиса, Тукози, Кацару, Половица, Ляндина, Ликовуно, Склавохори, Година.

От гореизброените Малеври, Малевро и Кубенова са имена на планини и планински райони, докато Садова е река. Всички тези места се намират в Тайгет или между него и река Еврота. Варсова (Варшава) е малко селце в близост до Мистра и руините на Древна Спарта. От лявата страна на Еврота се намират: Конитица, Васара, Врестена, Борбица, Арахова, Малевро, Мазараки, Беркя, Дзинчина, Карица, Сакона, Кьоцали, Вурля, Сервяника, реките Келесина, Перцени, Горица, Краната, Зупена, Певлейка, Граница, Влахьоти, Бирнико, Флока, Кукури, Заган. На запад от Тайгет в Месения срещаме: Валтука, Каплани, Зайци, Сараца, Кривица, Агалцики, Репина, Метарена, Дара, Дравга, Милица, Миска, Влахопуло, Кастени, Мадена, Дзицори, Драйна, Вуга, Валта (блато), Флока, Планица, Гардики, Кациково и реките Пирнаца, Бузи, Калка, Зумена.

Нека читателят отсъди за произхода на един народ, чиито селища се наричат Варсова, Мистра, Зицова, Горица, Кривица и За-

ган. Има две Варсова, другата от тях се намира между Аркадия и Ахая. В този район все още биват обитавани селата Кракова и Крокова. Във вътрешността на Аркадия срещаме селата Глокова, Джелехова, Енгленова и заедно с Ландзус и Каминица още три пъти Арахова. Вероятно пътешественикът напълно сериозно може да се замисли дали не се е пренесъл в Русия или Полша, или някоя друга славянска страна край Днестър. Нека не забравим да напомним, че реките Будзи, Калка и Зумена имат съответни свои еквиваленти в Южна Русия и Подолия.

Категоричният факт, че имената на селищата и географските обекти в Пелопонес нямат нищо общо с гръцкия език, няма нужда от друга подкрепа освен изследванията, свързани с първия том от „Историята на Морето“. Учудващо е как и защо европейските ерудити са стигнали до заключението, че дивите жители на Пелопонес са наследници на древните спартанци, които още от епохата на Аполоний изпадат в състояние на сибаритска изнеженост.

Нито един византийски мъдрец, от първия до последния, не допуска да се разбере нещо подобно. Самият Константин Багренородни заявява, че след установяването на имперското господство над славянските племена от полуострова само езерците и милингите не попадат под властта на византийските генерали, понеже населявали области с пресечен и труден терен. Лаоник Халкокондил донася, че планинците от Пелопонес говорят до средата на XV век на своя славянски език. Той споменава похода на султан Мурад срещу сърбите и българите, като ги нарича с древните им имена мизийци и трибали: „Трибалите са най-древният и многолюден народ на земята.“ Независимо дали произхождат от страните отгъток Дунава, от Хърватия и Прусия, от бреговете на Северния океан или Русия, където властва студът, те преминават на юг и подчиняват всички градове и народи по пътя си чак до Венеция, или пък произхождат от района на Егейско море, където е изконната им родина... по този въпрос Халкокондил не може и не иска да дава мнение. Това, което знае със сигурност, е, че въ-

преки малките разлики в облеклото и обичаите горепосоченият народ представлява единно етническо образувание. Местообитанията му са пръснати из цяла Европа, като стигат до Пелопонес. Поради същите причини планината Тайгет в Пелопонес е известна още като *Славянска*. Ето някои други топоними, които не ще изненадат никого: Плаца, Страца, Луцена, Хлумица, Левецова, Зицова, Варсова, Полоница.

Попадайки под условия на война от две посоки, нападения на скити от планините и на мохамедани пирати от морето, за гръцките полиси става невъзможно да опазят чистотата на кръвта и езика си. Резултатът е пълно унищожение на гръцките крайбрежни селища в Пелопонес без изключение. Във всеки случай има запазени и гръцки топоними в крайбрежните райони.

Не желая да изнасям на преден план въпроса за названието на град Мани и дали трябва да се нарича Мани или Майна. Днес ни е известно, че от X век жителите на Мани образуват своего рода автономно затворено общество, населяващо недостъпни, труднопроходими и неплодородни планински райони. Също така знаем, че те нямат кръвна връзка със славяните от Тайгет и че през IX век сл. Хр. все още изповядват идолопоклонничеството, поради което християнизираният им съсед ги наричат *елини*. Нека да посочим, че жилищата и общностите на елините-маниоти (или майноти) не представляват разпръснати селца и колиби, а биват под формата на укрепени цидатели, плащащи данък на императора. Като цяло обаче те имат привилегията на самоуправлението във вътрешните си работи. Въпреки всичко областта Мани обхваща достатъчно обширна територия с многолюдни славянски села. Поради изредените по-горе факти заключаваме, че хората, населявали Мани, не представляват мозайка от народности с различна религия, закони и обичаи, а хомогенна варварска етническа маса. Нито днешна Европа, нито Гърция вярва, че Мани днес е чисто гръцка. Християнството, общата история и идването на турските заселници заличават разделителните линии между планинците. От своя страна липсата на исторически сведения за

събитията около Мани през тъмните векове, когато се случват метаморфозите в континентална Гърция, поражда осезаема хетеродоксия на мнения, което пък води до невъзможност за съставяне на единно историческо становище. Дори към настоящия момент не разполагаме с исторически хроники от конкретната епоха, нито има издадени сборници, описващи обичаите и традициите на местните люде. Ако Багренородни ни бе споменал нещичко за това какъв език се е говорел в Мани, щеше да бъде по-лесно определянето на основни изходни позиции за изучаването на проблема. Историческите липси обуславят наличието на идеалистки фанатизъм и арогантност на онези, които се опитват на сложат пречки срещу оногова, който желае да представи различно от тяхното мнение за историята: напр. майнотите на Скилар от Кариада, които идват от бреговете на Илирия в Тайгет, или обратно, името Мани произлиза от ливанските мардаити, както неколккратно съм опитвал да докажа. Сиреч, дали в крайна сметка името Мани е гръцко, славянско или произхожда от близкотоизточните страни.

Мардаитите идват в Пелопонес, ала също така населяват отчасти Тесалия и Македония, където се намира и планината Майна. Срещаме ги дори в Акцийския залив, при Никопол, близо до днешна Арта, а съгласно някои свидетелства населяват дори Кефалония. Що се отнася до селището Майна, находящо се в близост до Будва край бреговете на Далмация, аз смятам, че то е основано от маниотите след установяването на венецианското господство в Морезя, понеже, както е известно, голям брой от тях изоставят родината си, за да се заселят на север. Що се отнася до самото наименование мардаити, съществува друга теория.⁵¹

Едно е сигурно – преценявайки всички теории и хипотези, и на моята заслужава да ѝ бъде обърнато нужното внимание, поне

⁵¹ Думата *Marda* се превежда като *rebelis, ferox, indomitus* (вж. *Assemani Biblioth. Oriental T I*, p. 502). Подходящо сравнение би била турската дума *deli, strenuous expeditus manu, audax, prodigus animal*. А кой знае, може би онази гориста област на България край Айдемир се нарича *deli orman* поради същите причини. Гора на маниотите, така гърците от Пелопонес наричат планинската местност на Мани в Тайгет.

докато някой не хвърли светлина върху историята и не засрами всички ни. Във всички случаи няма да бъде грешка, ако кажем, че майнотите имат десет процента славянска кръв и една шеста старогръцка. При едно свое посещение в Атина дочух следната интересна история: някъде имало запазени старинни хроники, които говорят, че по времето на изчезването на древните елини от Пелопонес при нахлуването на скитите една задруга от смели мъже успяват задълго да устоят на скитското нашествие в планините, но когато изчерпват силите и средствата, с които разполагат, сключват примирие с нашествениците, след което встъпват в смешение с тях. Този нов къс информация представлява доказателство, че становищата на автора са съдържали голяма доза правота, дори преди да пътува из Гърция и да събере нужните му аргументи, с които обуславя настоящия труд.

Планините на малка Елада не биха могли да предоставят спасение никому, следователно остава единствен възможен изход – робството и кръвното смешение със завоевателя пред алтернативата на смъртта. С по-голям успех се увенчава съпротивата в северните части на илирийския триъгълник, където значителен брой албанци и романизирани траки не се претопяват сред славяните, като до днес говорят родния си варварски език. Те строят цитадели и укрепления според възможностите си с цел да избегнат славянското надмощие, докато Бог не пожелае да ги направи свободни.⁵²

Следователно, щом елините от Пелопонес не успяват да устоят на славянското нашествие по планинските райони на Тайгет, то това означава, че същото би било практически невъзможно из равнинните области на Елада. Така никой не би могъл да обори твърдението на Багренородни за цялостното варваризиране на полуострова. Трудно би било все пак да се определи хронологичната последователност на славянските нашествия, чиято продъл-

52 *Christiani, videntes se in magna tribulation et persecution positos, congregantes se coeperunt super cacomina montium ac fortia loca. Castella et aedificia prout poterant construere, ut vel sic evaderent manus eorum (slavorum), dones Deus visitaret et liberaret. Presbyter Diocleas.*

жителност е почти два века. Дали второ варварско пришествие не отмива първото и дали третото не заличава следите от първите две? Варварите нямат история, за тях пишат византийците, които ги упоменават рядко и без много подробности. Ала горните въпроси представляват за нас материя с второстепенно значение, или поне техните отговори се крият в бъдещето. Отбелязвам, че както вече споменах, последното и най-многолюдно преселение на варвари от север към Пелопонес от VIII век води началото си от суздалските райони на Волга в днешна Русия.⁵³ Това мое твърдение стана причина да бъда охулен за жестоко невежество, оприличиха горната хипотеза като *невъобразима заблуда, която представлява най-големия скандал в сферата на науката на XIX век.*⁵⁴ Преди време се опитах да обоснова теорията си чрез излагането на преден план на топонимите Мистра, Мидра и Меленги от Южна Морея и на месенските реки Бучи, Калка и Зумена – сиреч имена, които срещаме често по поречието на Волга в Русия. Във връзка с изнесеното дотук срещу мене се формира мнението, че в суздалската държава изобщо не съществува местност или град наречен Мистра и че в Русия няма град Меленги, понеже се пише Меленги (sic!), че топонимът Мидра не е „достатъчно убедително доказателство“.⁵⁵

Авторът обаче забеляза в някои стари кумански карти, че край една малка река, вливаща се във Волга, някъде на границата между княжествата на Ростов и Москва, съществува град Мистра.⁵⁶ Дори да приемем, че става въпрос за печатна грешка, можем да направим справка с най-добрите географски карти на руското царство, които посочват, че в района, за който говорим, се намират две реки – Сестра, която преминава през Клин и Истра, която тече към Московията. Една друга река, която се казва Дшистра, тече през град Дшистра и се влива в Ока. Два града със същото име – Остра, се намират в Смоленска околия.⁵⁷ Посочвам

53 „История на Морея“, р. 340

54 Dr. Zinkeisen.

55 Dr. Zinkeisen.

56 Atlas Novus Homanni Norrinb 1744. Charte von Scandinavia, etc., item von Polonia et Lithuania.

57 Големите географски карти на руското царство, намиращи се в архивите на

горните факти във връзка с Мистра. След внимателно изучаване на географските карти по поречието на Волга се натъкнах на селища със следните имена: *Магули*, *Сакона* или *Сукона*, *Касдзира*, *Джубова*, *Везики*, *Арехова*, *Косова*, *Перки* и най-често *Поляна*. Същите тези имена на селища и местности могат да се открият, ако не напълно идентични, то поне с променени гласни, по равнините на Южен Пелопонес. За пример посочваме *Магула*, селище, намиращо се в близост до *Мистра*, и *Варсовия* край руините на древна Спарта. Още по-изумяващ пример би бил този с Кривича (Кривица) между Корони и Метони в Месения.⁵⁸ Не е ли очевидно, че иде реч за отявлена историческо-географска аналогия с *кривичите*, славянско племе от Подмосковието? Историческата наука е доказала, че народите в своите преселения често именува селищата и местностите на новата си родина по спомени от прародината, дори двете родини изобщо да не си приличат. Отличен пример за това представлява *Берешова*, която се намира в северните планински райони на Цакония. „Береза“ в превод от руски означава *бреза*, също така гора от брези или изобщо местност с брези. Парадоксът е, че брезите предпочитат по-студените северни страни, а Гърция не е сред тях и никога брезата не е била сред представителите на гръцката флора. В Гърция никога не е имало брези и все пак тя има своя *брезова гора* (Берешова). Посетители на Византия, идващи от север, носят със себе си и името *Суздал*. Без да се замисляме, нека приемем, че този термин се свързва със славяните на Константин Багренородни. В една от книгите му, която разглежда етикета на византийския двор, се описва прием, когато Михаил III Пияницата приема славяните, които въстават в област Сувдела, биват победени и след това изпросват закрилата на Негово императорско величество. Историческите сведения на същия показват, че по време на управлението на Михаил III Пияницата (842–867) славяните от Пелопонес въстават срещу императорското владичество и основават своя държава; факт, който им дава възможност да правят набези из империята, като ограбват местното население. По същото време въстават и славяните от Солун подобно на тези от Сувдела, и те по-късно

кралската баварска армия.

⁵⁸ La Pie, Carte topographique de la Morée.

победени и желаещи да получат имперско опрощение. Разбира се, днес е невъзможно да определим точното местонахождение на славянската област Сувдела, защото толкова много имена на местности са изгубени.

Може би се е намирала в Пелопонес или Тесалия, или Македония. В крайна сметка славяните именуваха на своя език не само селищата в новата си родина, но и всички географски обекти, малки и големи. Същите тези славянски наименования могат да се срещнат къде с гръцки окончания, къде не, във византийските анали и житията на светците. Например Теофан говори за славянската област *Белзетия* или *Белзития*, която управлява славянският хегемон *Акамир* някъде северно от Атина. Колко много от тридесет и седемте морейски околии не са напълно гръцки! Друг източник представляват франкските анали от войните в Пелопонес, които представят една напълно нова поредица от славянски топоними, които са изчезнали днес: на пример *Исова*, *Велигости* и др. Теодор Валсамон от XII век в своя списък на епископите на вселенския трон споменава за някаква епископия на име Сувдалия, която се намирала по северните склонове на Родопите, а през времето на Михаил III Пияницата вече не се намирала в границите на византийската държава. Самото име *Суздал* се среща и на юг. Защо да не предположим, че тъй наречената *Сусдала* или *Сувдала* не е просто едно от многото славянски племена от Пелопонес, които византийският имперски пълководец Теокрит покорява? Толкова подробни случайности не съществуват, те по-скоро представляват един вид обяснителни бележки на византийската история, че „цялата страна се пославянчи и стана варварска“.

В своя труд се опитвам, доколкото мога, да посоча славянските топоними от Пелопонес, за да станат ясни на читателя целите на настоящата книга. Някои от моите твърдения станаха обект на донякъде обективна критика и поправка. С благодарност приемам всички забележки, които доказват, че някои от топонимите имат различен от славянския произход. Единствено интерпретацията на моите критики за два обекта, Агладокампус и Аграпулокам-

пос, приемам за напълно грешна, понеже тогава записките от пътуването ми бяха единствен източник на информация за мен, а наименованията им намерих грешно изписани.⁵⁹ Същинското им произношение открих по-късно: Ахладокампос и Аграпидокампос е правилното им наименование в Морея.

Опитът на господин К. да докаже, че Мистра, която се намира в областта на Склавохория и е обградена от славянските селища *Варсова (Варшава), Тричела, Магула, Зичова и Полвица*, е една напълно древногръцка дума, произлизаща от старогръцкия мезос, представлява за него заблуда, по-трагична от моята. Възможно е мои предишни интерпретации да са неясни и неточни, ала със сигурност не съм изпадал в толкова налудничави етимологични съждения. Надписът, който Лийк открива в Мистра, не съдържа думата *месе*, както твърди импулсивният ми критик. Там е написано *Мессиос*, което съгласно Стефан Византийски означава гражданин на град *Месса*, който град се намира в днешна област Майна.⁶⁰ Освен това господин К. не знае, че плочата с надписа, който Лийк намира, е пренесена заедно с други строителни материали от руините на Древна Спарта, когато славяните заселват и застрояват Мистра, понеже същият е предназначен за столица на тяхното управление за разлика от Спарта, която запада и изчезва напълно. Поради тази причина господин К. не приема наличието на славянски думи с окончание -стра, като продължава да твърди, че Мистра не е славянска, а гръцка. Доказателство за невалидността на твърдяното от г-н К. са славянските думи като Сестра (сестра), реките Зисдра, Бистра, Остра, Йистра, най-общо казано общославянските Остра и Бистра, местностите в Бохемия Мистрай, Вустра, Вистрай и Кистра. Господин К., който е убеден в знанието си на славянски езици, би трябвало да знае какви са следните стихове: *Od adrie bistra morra, Do ledena morro askalo...* (От бистрото Адриатическо море, до леденото море, което го об-

⁵⁹ „История на Морея”, р. 855.

⁶⁰ I found an inscription at Mistra, containing the name of a man with the adjunct Μέσσιος, which we learn from Stephanus to have been the gentil adjective of Messa, and shew that the man was a citizen of this place. Leake, Travel in the Morea. I. p. 286.

гражда). Посетителят на Мистра ще установи, че измежду всички, които се опитват да интерпретират името Мистра, единствено г-н Цинкайсен успява да отгатне истината. Иде реч за славянска дума от руски произход („мис“ или „миса“), чието значение се превежда като *планина, която граничи с море или равнина от една страна и с долина от друга*. Самата Мистра се намира в полите на планината Тайгет откъм един голям пролом.

Онзи, който си направи труда да събере всички славянски имена на реки, хребети и селища от Пелопонес, ще открие, че славянските наименования са изключително многобройни по места с проломи и хълмисти райони край планините: например Хелмос, Ратхава, Варсова (Варшава), Каменец и Ладжи, Глогава, Коцава и Еглена, Тзилихова, Перница, Гланица, Фелица, Градец (Градица), Стреца и Виница, Глаца, Граца, Аголиница, Буковина, Мудрец и Герц, а в славянската планинска част на Тайгет отново срещаме Варсова (Варшава), Шаган (Заган), Крибици, Половици, Лукава, Хлумич, Сичава, Личен, Плаца, Здрач, Палава, Номица, Лайца и Кочава. След изредените славянски топоними мнението, че в Пелопонес живеят наследници на древните елини, звучи по-скоро като плод на нечия фантазия, а не като научна аргументация. Къде в Пелопонес можем да намерим днес древногръцки имена, за да ги поставим срещу изброените славянски? Все пак е невъзможно да се състави научно издържано мнение по този въпрос, без да бъде проучена жизнената територия на населението.

Нека да поставим отново въпроса – към кой език се числи името Морея (или Мореас)? Първоначално доказахме, че не може да се говори за древногръцки произход на думата. За да извлечем точното етимологично значение на думата, е наложително да разгледаме формата ѝ в говоримия език, сиреч Мореас или Морея, понеже никъде в Гърция не срещаме формата Морея или която и да било от европейските ѝ трансформации. Когато за пръв път изучавах този проблем, подходах с метода на разделение на думата от окончанието ѝ, както постъпих с областта По-мор-ания. Съществува мнението, че коренът на думата е гръцки за разлика

от всепризнатото гръцко окончание. Противната теория твърди, че ако приемем окончанието -ас от думата Море-ас за славянско, то тогава ще влезем в противоречие с всички граматически закони на славянските езици, съгласно които правилото е да бъде „поморье“, „приморье“, „врморье“, „поморска“, „приморска“. Все пак никой езиковед или специалист по тези въпроси не може да отрече горното ми изявление.⁶¹ Никой не е твърдял, че името Мореас се произнася по този начин (Мореас) на говора на пелопонеските славяни от VI и VII век. Нито г-н К., нито някой друг са в състояние да знаят какво е било произношението на славяните от онази далечна епоха, понеже не съществуват запазени писмени паметници, нито ще бъдат открити някога такива. Самата дума стига до нас благодарение на люде, говорещи и пишещи на гръцки език. Забележката на моя противник е толкова неуместна, колкото неуместно би било твърдението, че не са славянски имената Лодомерия, Галиция, Лайпциг и Варшау, тъй като тяхното изписване би трябвало да бъде Влодимир, Халич (на руски – Галич), Липск и Варшава. Кой е този, който би могъл със сигурност да определи какво е било произношението на думата *Мореас* преди хиляда години, когато някоя сричка и окончание е изпаднало от нея, или е прибавено отпред или отзад към граматическия корен? Защо да не предположим, че в Мория, Мория, Мореас и Мора се крие коренът от думите „поморье“, „врморье“ или „по-морска“? В славянските езици няма по-събирателно окончание от -олье и -орье. Днешните жители на Пелопонес изговарят по такъв начин *Мореас*, че е-то от последната сричка се обеззвучава, като резултат от което се чува Моряс, Морияс и Мореяс. В гръцкия говорим език се наблюдава явлението да се пропускат цели звуци; напр. Кипарисос става Парисос. Обратно на него пък немският удължава гласните в двойни звуци; примерно Лайпциг вместо Липск, Майсен вместо Миса. Безспорните славянски географски области в Северна Германия Морим, Плоним, Пархим и Морацция да не би да са по-малко славянски от гръцкия Мореас? Нека разгледаме подробно корена от Морацция, който след изваждането на латин-

⁶¹ Дори най-кратката граматика по руски език, например тази на Erman Schmid, дава подробни обяснения относно споменатите езикови явления: да не споменаваме илирийския речник на Stulli.

ското окончание може спокойно да се съпостави с Морас, сиреч Мореас. Моите обвинители подходиха с умисъл, премълчавайки горепосочените факти, понеже германските славянски области Морим и Мораця представляват неопровержими доказателства на моята теория.

Значението на славянския Мореас от Северна Германия е съпоставимо с това на Мореас от Южна Гърция. Вярвам, че значението на *остров, равнина* не се съдържа в думата Мореас, за разлика от критиците ми, които твърдят обратното. Именно този пункт от убежденията им представят като опровержение на теорията за славянския произход на Мореас. Да не би някой да знае значението на имената *Hermioten, Ingavonen, Istavonen* в „Германия“ на Тацит, и все пак те означават нещо по силата на своята езикова природа, понеже представляват прозвища.

Дори значението на самата дума славос (славянин) е обект на спор – но въпреки това никой не отхвърля славянския ѝ произход. Малцина са онези, които с точност могат да определят значението на реките, градовете и останалите географски обекти в собствената си родина. Затова аз направих подобен опит при тълкуването на пелопонеския Мореас, ала г-н К. отхвърля моите съждения. Нека тогава г-н К. сподели своето виждане за смисъла на думата Мореас. Единствено ни съобщава, че Мореас не е възможно да е славянски, друго не може да каже. От друга страна, и двамата сме съгласни, че не може да е от гръцки език, нито е турска или албанска, най-малко латинска или немска дума. При това все някакво скрито значение трябва да има. Единственият възможен изход от проблема се крие в славяните, които, както доказахме, заселват мирно или по насилствен начин целия полуостров и започват да обработват земята. Не населяват само вътрешността, както твърди Цинкайсен; те достигат до четирите края на Пелопонес: от Езеро край река Еврота, до Востица в Коринтския залив, от Прасто в Цакония до Хлумуджи в западните планини на област Илия. Същите люде, които прекръстват гръцките планини Парнон, Хрониос и Килини на Хелмо и Малево, реките Пами-

сос, Пирос и Елисон на Пирнаца, Каменица и Барбузена. Същите люде, които кръщават цели области от Гърция на славянски като Сувдала, Меленги и Опшчина, които основават Варшава и Глогова, същите тези люде дават името Мореас или Moreás, каквото и да означава то.

Поради тези и много други причини считам мнението, изразено от г-н К. във „Виенски годишник“, не само за ненаучно и гравдивно, но изцяло импулсивно и непристойно за един честен и ерудиран учен като него. Подобно мнение може да бъде изказано единствено в рамките на една повърхностна и незадълбочена оценка за нещата. Наистина е учудващо как образовани хора като Цинкайсен и професор Хайлмайер стигат до заключението, че съжденията на г-н К. са научно издържани и доказуеми. Съмнявам се, че самият г-н К. си вярва напълно сам на себе си. Всъщност основната критика на г-н К. към моя труд се основава на един абстрактен негов силогизъм: Фалмерайер е на мнение, че пелопонеските гърци са напълно унищожени от една поредица исторически несгоди, а на тяхно място идва славянски пришълци. В защита на своята теза той (сиреч аз) предлага твърдението, че думата *Мореас* е със славянски произход. Г-н К. счита (погрешно), че всички последователности, които цитирам, са изначално погрешни, ала всъщност неговите мисли и съждения представляват една неистина и заблуда. Или пък обратно, славяните навлизат до толкова в Пелопонес, че законите и маниотите са станали славяни. Следователно отново Фалмерайер е с грешка, понеже е невъзможно да се определи точна разграничителна линия между българския и руския език, като резултат от което е неиздържано мнението му (сиреч моето мнение), че славяните са дяволски изчадия⁶², които се отнасят към Гърция по-жестоко отколкото германците към Италия. Възприемчивият г-н Цинкайсен установява глупостта в забележките на г-н К. и веднага се опитва в аванс да се застрахова зад твърдението, че византийците от преди XIII век не споменават Пелопонес като Морея освен веднъж или дважд, а след това отново се връщат към техния си „Пелопонес“⁶³. Аз оба-

62 Сарказмът на автора е очевиден (бел. прев).

63 Употребата на „техния Пелопонес“ за византийците е също сарказъм (бел. прев.).

че виждам в този факт доказателство, че метаморфозата от Пелопонес към Морей няма гръцки подбуди, щом е отбягвана от елинските автори на своето съвремие. Същите тези елински автори не споменават, че примерно Атина и Спарта са напълно запустели и изоставени в продължение на поколения, че цяла Атика и Беотия се албанизират напълно – въпреки техните хронологични (умишлени) пропуски всичко това наистина се е случило. Никита Хониат споменава, че отказва да запише историята след установяването на франките в родината му и насетне, за да отмъсти на варварите за унищожението на родната му страна, така че никой от техните пълководци да не остане в историята на идните поколения. Точно този абзац би трябвало да прегледа Цинкайсен.

И така, проблематиката по въпросите, разглеждани в тази книга, може да бъде обяснена от отрицателното отношение на определени автори спрямо нея и езиковия консерватизъм и незнание на други. Гръцкото висше общество и въобще образованите люде се характеризират с незнание относно историята на родината им и един вид повърхностно тълкуване на същата. Запомнящ се пример в подкрепа на тази теза представлява Сфранцес, министър и историограф, живял в последните години от съществуването на Византийската империя – когато империята започва ремонт на градските стени и цитаделата на Коринт за защита от османлиите, бива намерена някаква плоча с надпис на нея от времето на Юстиниан, който на свой ред също укрепва Коринт, за да предпази Пелопонес от славянските нашествия; коментирайки надписа на плочата, Сфранцес отбелязва „Instauraverat primus Justinianus (Hexamilon) non quidem necessitate aliqua, cum ei parerei orbis paene universes; sed quod id laudabile videtur⁶⁴. До какво заключение би стигнал някой, ако прочете горния латински текст и по-конкретно – ако читателят му е мой противник? Византийските анали не са достатъчно четиво, освен тях са нужни знания, за да се оценят обективно съжденията ми.

Варварската дума Морей се появява за пръв път, когато Пелопонес бива подчинен на новите си европейски господари в лице-

64 Сфранцес, Hist. lib. I, cap. 34 & 38, Latein. Urebs.

то на някакъв си френски благородник, който същевременно води борба с никейския император Михаил VIII Палеолог. Преди идването на европейските господари на Пелопонес никой в Европа не знае каквото и да е за жителите на полуострова. Следователно как биха могли да познават наименованието на полуострова? Когато френските рицари стъпват на Пелопонес, чуват името Морея и оттогава го използват често в докладите си, понеже, бидейки необразовани мъже, нямали никакви знания за древната история на Пелопонес. Ако ли пък франките го бяха превзели по-рано, до нас щеше да стигне по-ранното му име от езика на местните. Имперското правителство в Константинопол винаги е използвало името Пелопонес, както примерно византийските ерудити са наричали Сърбия и България съответно Трибалия и Мизия. Самите жители обаче са наричали и продължават да наричат до ден днешен родината си Морея и никой закон и заповед няма силата да промени тази традиция. Нужна е война, за да се промени името Морея, понеже чрез война то се е наложило. Дякон Дамаскин от манастира „Студиу“ използва в своите проповеди названията „Мореос“ и „Мореас“⁶⁵, понеже паството му се състои от обикновени провинциални люде на римската държава⁶⁶.

Специалистите по история на литературата не са в състояние да определят хронологията на записките на Дамаскин Студит; във всеки случай считам, че целта да докажа, че по времето на ромейската държава обикновените хора от Пелопонес са го наричали Морея, е постигната. Няма да е преувеличено, ако приемем, че през онова време единствено образованите са използвали в гръцките текстове академичния термин „Пелопонес“. Мнозина знаят, че е често срещат феномен определен народ да нарича себе си и родината си по начин, различен от това как го наричат съседите му. Примерно германецът нарича съседа си „бохемен“, а той нарича себе си „чех“. По същия начин византийските мъдреци наричат дадената провинция „Пелопонес“, докато жителите ѝ я наричат „Морея“.

65 Падежни форми на Морея (бел. прев.).

66 Архаизъм на Фалмерайер. Има се предвид държавата на ромеите или Византия (бел. прев.).

Фактът, че към днешни дни албанският език е говорим единствено от ограничен брой хора в Атика, Беотия и някои острови, а славянският е почти напълно изчезнал, не би трябвало да предизвиква изненада; това може да се обясни с факта, че последните славянски нашествия са отпреди хиляда години, а оттогава властта, религиозна и светска, се намира в ръцете на византийските гърци. През периода на византийското владичество в Гърция се християнизират славяните, размиват се народностните им традиции и обичаи, разселват се сред тях гръцки говорещи жени и цели семейства от Мала Азия, отваря се пътят за търговия с останалите провинции на империята, където се ползва новогръцкият език. И така, вместо да давам отговор, ще задам следния въпрос: как да обясним, че славянският език изчезва от някои общоприети за славянски територии в Европа като Мекленбург, Померания, Бранденбург, Силезия, Саксония и част от Австрия, а на негово място идва немският език, при положение че гореизброените области са приблизително осем пъти по-обширни от територията на гръцкото кралство? Исторически особености като факта, че определени управници на Бранденбург забраняват използването на славянския език под смъртно наказание, обясняват много неща. Насилието, а не численото превъзходство на германците, измества употребата на славянския език. Нека не забравяме мерките, които предприема император Йосиф II срещу езика на чехите. По същия начин халифите Уалид II и лудият Хаким преследват гръцкия, коптския и набатейския език от Египет, Сирия и Вавилония. Едрите гръцки земеделци в Пелопонес използват срещу славяните същите похвати като германските барони, арабските халифи и османлиите в Мала Азия, за да наложат езика си над победените. Защото в никакъв случай не бива да забравяме, че славянският полуостров Морея попада под властта на Византия, която постъпва точно както би постъпил един победител спрямо подопечните му победени, които освен всичко друго говорят на чужд език и изповядват различна религия. С идването на едрите земеделци в Пелопонес пристигат групи монаси, както векове по-рано в България, за да научат идолопоклонниците на християнство. Основа-

ни са манастири, построени са училища⁶⁷ и църкви, носещи имена на светци, изпратени са висши чиновници и данъчни до най-отдалечената точка на полуострова. С две думи – византийската държавна административна система е възстановена. Въпреки че рядко самите византийци записват черно на бяло, днес знаем, че една от постоянните политики на Византийската империя била при завладяването на нова варварска провинция да преселват определена част от населението ѝ, най-вече образованата част, в Мала Азия, а на нейно място идвали гръцки говорещи пришълци с цел да бъде постигната религиозна и етническа хомогенност.

Славяните от Гърция, съгласно откъслечни сведения от Теофан, Кедрин, Зонара и Багреноводни, при преселването им в Мала Азия дават названия на някои географски обекти от своята прародина.⁶⁸ На мястото на изселените славяни биват заселвани мизийци, пафлагонци, витинийци и лидийци. Асимилацията в повечето случаи е насилствена, като най-явният пример е император Никифор, който представлява неумолим враг на военните и унищожител на всяка религия и традиция – когато в началото на IX век превзема Пелопонес, изселва голяма част от славяните след победата му край град Патра, а през осмата година от властването си заповядва християните от империята да бъдат разселени из славянските провинции, а имуществото им да се конфискува в полза на държавата.⁶⁹

Това се случва точно две години след битката при Патра, след която византийците подчиняват славянската Морей, когато „ця-

67 По време на управлението на Роман I (912–944 г.) българите вилнеят из Гърция, като достигат до Коринт.

68 Славянска Загора срещаме в Мала Азия в областта Хали, която днес наричаме Къзъл Ирмак.

69 Anno octavo imperii sui Nicephorus pot multas impias animadversions, militiam prorsus humiliare tractans, Cristianos exules ex omni themate in Scabinias ferri jussit, horum autem substantias venundari. Bibliotheca maxima Patrum, T. 13, p. 314, edit. Lugdun. Къде се намират тези склавинии, или славинии, в които Никифор преселва азиатци? Това са темите Македония, Тесалия и новопридобитият Пелопонес. Всички тези области с изключение на Тракия принадлежат на българите, които впрочем разгромяват самия Никифор и армията му малко по-късно.

лата страна на Пелопонес се предава на ромейския скиптър”. Бедите, донесени от сарацините по егейските острови, прибавят още по-голям брой бежанци към полуострова, гърци и погърчени от Анатолия. Следователно военните несгоди и политически и демографски беди представляват катализатор за образуването на новогърците от Мороя, които в своята същност произлизат от разностранна и нехомогенна човешка маса. Към тях нека прибавим двувековното владичество на франките, които внасят своя генна следа, а по-късно прииждат на талази и албанци заселници.

Нека споменем още, че езикът на хората от Пелопонес преобладава от внушителен брой славянски думи, много повече отколкото се смята в Европа. Един жител на Пиргос не използва думата πηλός (пилос – глина), а дума, идваща от славянската „глина”. Един друг мореец, образован и ерудиран, превежда италианската фраза „un grandsasso” като „ένα μεγάλο γρεβενό” или „ена мегало гревено”, тоест засичаме използването на славянската дума гребен. Ала посочените примери не представляват изключение в една страна, където съществуват селища с името *Лаж*.⁷⁰

Един византолог примерно, или просто някой, пътувал из Турция, знае, че не само албанците, но и българите и власите от Пинд заедно с майчиния си език говорят и гръцки, дори от най-ранна детска възраст. От Кедрин научаваме, че българските воители, придружаващи цар Симеон при аудиенциите му във византийския двор, познават гръцкия език на най-високо ниво, факт, който се отбелязва и от Халкокондил.⁷¹

В случай на опит да се съберат наедно славянските или от славянски произход думи в езика на морейците, то тази евентуална колекция би изумила с големия си обем повечето европейци. С две думи държа да отбележа, че по мое мнение критиките

⁷⁰ Селцето се намира по поречието на река Алфиос в област Гудас, край древна Елида. (дн. Ладзион).

⁷¹ Cender. History. Comp. p. 489, ed. Venet – p. 624, ed paris – Chalcocondyl. P. 14, edit Venet. P. 17, ed Paris.

и забележките към моята теория, които изказват някои гръцки общественици, по-скоро показват, че същите имат отявлено опростени и повърхностни знания по обсъжданите исторически въпроси. Същото може да се каже за онези, които изтъкват религиозните разбирания, традициите и обичаите, храбростта и неподвластния манталитет на новогърците като белези на древния им произход. Днес обаче е известно, че през V и VI век сл. Хр. гръцките езичници, техните разностранни религиозни обреди и вярвания и всичко, що ги отличава като народ, са доведени до изчезване от християнската църква, която замества т.нар. *mutate nomine* (промяна на името) с църковните книги. За албанските овчари от Беотия Атина е все още *Градът на атиняните*, където според притчата триста езически храма днес са превърнати в триста християнски църкви и където хората все още носят болните си чеда в храма на свети Йоан Кръстител и му принасят жертва, както по-рано са правили при храма на Марс⁷². Опазването на древните традиции и религиозни практики е данът, който заплаща древният свят за подчинението си на новата религия. Гръцките монаси и свещеници проповядват учението на Църквата и църковните празници, както са им завещани, на новопристигналите албанци и на славяните, още преди заселването им из гръцката земя. Албанците, древните съседи на Елада, представляват днес мнозинството от жителите на младото кралство; същите албанци, които по време на освободителната война извършват най-великите подвизи по море и суша. Този корав народ от Епир донася със себе си прилежащите му традиционни одежди, прости нрави и съзидателен дух. Според наблюденията на Щакелберг албанците и власите се срещат и до ден днешен пременени с традиционните си народности одежди⁷³. Онези, които отъждествяват новогръцките вождове с древните елини поради завистта, която изпитват един към друг и нескончаемите им дразги, трябва да знаят, че тези качества се срещат при определени условия у много други народи. Подкрепящо твърдението ми доказателство представляват принципно страните на Древна

72 Подобни истории дочува авторът при посещението си в Атина.

73 Съждения на Franz Passow върху делото на Otto v. Stackelberg „Носии и обичаи на новогърците“, Berliner Jahrbucher f.w. Krit 1832, Nr.9 & 10.

Галия, ломбардските републики от Средновековието, германските племена от всички епохи, сблъсъците между вождовете на древния Албион. Какво ще речем, ако някой заяви, че индийците от Пенджаб са атиняни единствено поради факта, че техният вожд Таксила дарява философа Аполоний с ленени одежди, които приличат на атинските тоги? Следвайки същия ред на мисли, някой би казал, че поради своята неопитност, леност и стереотипи гръцката земеделска прослойка е родственица по кръв на славянските племена от Далмация примерно? Инцидентни случайности от този тип не могат да бъдат класифицирани като доказателствен материал. Необходимо ще е да отбележим, че в днешна Гърция чувството за чуждестранен произход е дотолкова залегнало в самосъзнанието на градските жители, че те си позволяват на назовават хората от провинцията, сиреч голямата маса народ – носител на ядрото на нацията, с варварските епитети *богомил* и *власи*⁷⁴. От друга страна, албанците отказват да приемат такъв вид названия, отправени към тях, с аргумента, че влашкият език е родствен на руския, факт, който ясно показва мнението им за власите. Блестящ пример представлява традицията за отбелязване на топонимите в две села между планините Цока и Руса край цаконските планини, които с едно и също име Кераси (череша) биват определяни от жителите им като Влахокераси (влашка череша) и Арванитокераси (арванитска или албанска череша). Когато обаче същите тези власи от провинцията се преселят в градовете, заживеят сред градската прослойка и сключат смесени бракове с други люде, веднага считат себе си за по-извисени от братята си по селата, към които се отнасят с пренебрежение. От една страна, приемам констатациите на г-н Щакелберг, че още преди въстанието за независимост власите говорещи гръцки и/или албански познават славата на древните елини, които за тях олицетворяват героизъм, ала, от друга страна, не изпитват чувството на пряка низходяща кръвно-родствена връзка с тях; това явление на роднинско чувство се среща поскоро у останалите гърци ромеи.⁷⁵ Ограниченото самосъзнание

74 Harmenopoulos de Sectis ad voc. Bogomili

75 „Ἑλληνας Ρωμαίος”, ромеи се самоназовават и днес гърците населяващи Истанбул, Имброс, Тенедос и традиционната гръцка диаспора в Близкия изток и Леванта. Съответно говорения от тях език наричат ρωμαίικα (ромейски –

на населяващите днес Аркадия счита гърците за наследници на франките, които някога са били господари на тяхната земя. Това е и обяснението, което дават за нестихващия интерес на европейските изследователи към изминалите периоди на страната.⁷⁶

Горепосочените подробни обяснения считам за достатъчни да удовлетворят критиката дори на най-върлите ми критици и да отхвърлят всяко съмнение относно историческото учение, което предлагам по следния начин:

Гръцкият народ, който от Троянската война до VI век сл. Хр. населява Пелопонес и Континентална Гърция, вече не съществува. Всякакъв вид несгоди довеждат до упадъка му и свиването му до незначителни остатъци, които чрез смесването му с чужди народи довеждат до окончателното изчезване на изначалния му характер. Както казва един от най-ерудираните и най-отявлени ми критици, „*в общата трансформация (изчезват⁷⁷) дори най-последните следи от древния гръцки народ*“. Изложеното учение, което отначало бе замислено от мен като своего рода исторически експеримент, се нарежда в поредицата от безспорни исторически истини. Тоест представлява реалност, чиято истинност никой не е в състояние да пренебрегне без доброволно премълчаване. Темата на настоящата книга няма нищо общо с политиката, нейната същност е единствено научна, предназначена за онези, които желаят да се занимават сериозно с истинското знание за миналото и настоящето. Целта на упражнението е извън всеки предлог за обвързване с *действия, догматика и обществени разисквания към настоящия момент относно Гърция*. Нека страната на *гърците* продължава да се нарича *Еллас*⁷⁸, а те самите *елини*.⁷⁹ Те наистина са елини, ала от по-съвременна

римски), а не ελληνικά (елински – гръцки) (бел. ред.).

76 Dr. Stackelberg, Tempelruinen von Phigalia.

77 Думата „изчезват“ е прибавена от преводача, понеже в оригинала изречението е дадено на литературен гръцки, като се забелязва отсъствие на глагол (бел. прев.).

78 Еллас, съвременното гръцко име на Елада, т.е. Гърция. Видно от това е, че дори и днешното самоназвание на Гърция не е еднакво с античното ѝ име (бел. ред.).

79 Авторът се заиграва с думите гърци – елини и Гърция – Елада (бел. прев.).

мая. Общото между тях и техните предци е, че вдишват същия гръцки въздух и че същото слънце, греело над Перикъл, изгрява и над техните глави. Аз действам единствено в интерес на науката, без да желая никакви практически приложения на своя труд. Както се изразяват в Европа, става дума за един вид гимнастика на духа. Този вид ментални упражнения са достижими единствено за европейците, дори да не представляват нищо сами по себе си, ала все пак изострят духа на хората от този земен край до такава степен, че жителите му чрез своите постижения във физиката, изкуствата и науките и чрез своите държавни институции и силата на мечовете си достигат до господство над целия човешки род.

Божественото провидение избра Отон I за носител на достиженията на европейското превъзходство в младото, необразовано и грубо, ала съзидателно царство, заело мястото на древните си упадъчни прадеди. Като един нов Кекропс, идващ от една далечна страна в Атина, за да обедини чрез единно законодателство мозайката от разностранни народности в духа на един внесен от Европа елинизъм – върховенството на законите и уважението към краля. Вторият велик период от живота на тази страна е в началото си, една страна, която няма нищо общо с Древна Елада. Нощта умира и един нов ден се ражда – на сцената излиза един млад, неконтролируем народ в ръцете на един крал юноша, готов да изиграе своя житейска роля. Освен Отон I Възродител няма друг владетел, владеещ толкова добре даровете на духовната и физическата подготовка и по-подходящо подготвен да встъпи в дълг за основаването на една нова династия.

Ние вярваме, че Бог избра именно този владетел за съдбовната задача да съвмести отново в света хората с института на монархията, като покаже блясъка на короната, защото тежки събития затъмниха величието на Европа. Rex Helladis⁸⁰ е един нов световен възел, който следва да обвърже бъдещите поколения, които ще населят Европа с „Отоновите“ гърци. Завидна е съдбата

80 Rex Helladis – гръцки крал (бел. прев.)

на всяко кралско семейство, чийто наследник ще бъде наречен на свой ред владетел.

Летописът на Монемвасия между гръцките национални страсти и историческата истина

В годините, през които изследва библиотеките на светогорските манастири в Атон, тогавашният доцент по класическа история на Атинския университет, а по-късно професор и премиер на Гърция – Спиридон Ламброс (1851–1919), открива един изключително ценен ръкопис в манастира „Ивирон“ (документ 329, лист 203, А-Б). Този ръкопис дава обективен отговор на въпросите за съдбата на античното гръцко население от Пелопонес и за средновековното славянско присъствие там. Отговорът обаче разрушава всичко поддържано дотогава от гръцката национална историческа школа и, посмъртно, блестящо защитава тезата на Фалмерайер.

Очевидно е, че в онези години Ламброс е изправен пред един огромен проблем – дали да публикува ръкописа. В крайна сметка научната съвест преодолява националните пристрастия на изследвателя и той, в разрез с дотогавашната гръцка историографска практика, решава да обнародва текста.

Хрониката е публикувана под името „Иверски препис на летописа на Монемвасия“ и излиза заедно с други два по-късни нейни преписа. Единият е също така открит от Ламброс, но в друг светогорски манастир – „Кутлумуш“, докато другият, макар и силно фрагментиран, е намерен от италиански учени в Торино през 1748 г. Книгата излиза през 1884 г. Противно на очакванията тя не предизвиква бурна полемика в гръцките исторически среди. Те предпочитат да отминат с мълчание появата на този изключително рядък документ. Едва след Втората световна война, и то по политически причини (плашилото на славянската заплаха отново е размахано в Гърция), излизат серия от публикации и изследвания, свързани с хрониката. Всички те единодушно обявяват „Летописа на Монемвасия“ за фалшификат, а славянското присъствие в Пелопонес през средните векове – за измислица.

Днес никой, дори и в Гърция, не оспорва автентичността на летописа, нито истинността на изложените в него факти. Основният въпрос е кога е написан. Има няколко опорни пункта в текста, които дават основание да се мисли, че написването му става между 970 и 990 г. В едно изречение от хрониката четем, че когато населението от Лакония избягало на о-в Сицилия, създадо един град на име Демена, в който все още живеело. Известно е, че този град е унищожен от арабите през 990 г. и след това повече не е възстановяван. Също така епитетът, употребен за император Никифор I Геник – Стария, говори, че на автора е познат и следващият император с това име, а именно Никифор II Фока (963–969).

Оригиналният летопис не е оцелял до наши дни. Известни са само три негови преписа, от които най-пълен и запазен е т.нар. „иверски“ препис.

Костадин Костадинов

Летопис на Монемвасия

От манастира „Ивирон“¹. В годината 6064² от основаването на света, която всъщност беше тридесет и втората година от царуването на Юстиниан Велики³, дойдоха в Константинопол пратеници на един чуден народ, от така наречените авари⁴, и целият град дойде, зачуден от техният изглед, защото никога не беше виждан такъв народ. Защото те имаха много дълги коси, изплетени с гайтани. А останалото тяхно облекло беше подобно на другите хуни⁵. Те, както пише Евагрий⁶ в петата книга от неговата „Църковна история“, са от онзи народ, който живеел в къщи на колела, и който държал в обитание тамошните полета над Кавказ⁷, но тъй като изпатили от тюрките, които им били в съседство, бягайки от тях, се отказали от същата земя и преминавайки брега на Черното море, пристигнали до Босфора. Тръгвайки оттам, минаха през местата на много народи, борейки се против тях, като те също бяха варвари, докато не се намериха на стръмните брегове на река Истрос⁸ и изпратиха хора при Юстиниан да преговарят, искайки да бъдат приети. А тъй като императорът беше човеколюбив, той ги прие и от него им беше дадено да се заселят в земята на Мизия⁹, в града Доростол¹⁰, който днес се нарича Дръстър.

1 „Ивирон“ е един от двадесетте атонски манастира, в миналото грузински. Оттам идва и името му – Иверия е гръцкото име на Грузия.

2 Т.е. 559 г.

3 Император Юстиниан I Велики (527–565).

4 Тюркски номадски народ. Според някои други сведения първите контакти между тях и Византия са още през 558 г. Създават своя държава на територията на римските провинции Панония и Дакия, която просъществува от 568 г. до около 830 г. Последните остатъци от аварите изчезват в нач. на X век.

5 По това време хуните вече са почти изчезнали от историческата сцена, но продължават да служат като еталон и събирателно понятие на византийските хронисти за другите номадски народи.

6 Евагрий (536–594), църковен историк. Неговата „Църковна история“ е от 6 книги и обхваща периода от 431 г. до 594 г.

7 В традиционните представи от онова време Кавказ е граница между Европа и Азия.

8 Река Дунав.

9 Византийска провинция между Дунав и Стара планина.

10 Днес Силистра. През VI век е основен център в отбраната на долнодунавската византийска граница.

И така, откакто тези от хора, които се намираха в неволя, станаха хора, които са в благосъстояние, се разпръснаха между другите и забравяйки добрините, станаха неблагодарни, та се върнаха, за да унищожат ромеите, поробиха тракийците и македонците, дори самата императрица нападнаха внезапно и това, което беше нейно, безпощадно го пляккосаха. Завзеха също и Сирмион¹¹, един значим град на Европа, който е в България и сега се нарича Стриомос¹² и по-рано беше държан под властта на гепидите¹³, а от тях беше предаден на император Юстин¹⁴. Заради тези работи спогодбите, които ромеите направиха, станаха срамни за тях, тъй като освен това те им обещаха и годишен данък в злато от 80 хиляди. С данъка аварите дадоха официални обещания, че ще бъдат мирни.

Във времето, когато Маврикий¹⁵ взе жезъла, в 6090 година¹⁶, дойдоха да преговарят при него аварите, смятайки, че имат заслужено право да потърсят към 80-те хиляди злато, което вземаха от ромеите, да им бъдат додадени още двадесет. А императорът, който беше склонен към мир, прие това. Но и това не беше достатъчно да задържи спогодбата за следващите две години. Защото хаганът, техният водач, веднъж си търсеше извинение, за да намери повод за война и търсеше измислени неща, така че да може с нещо сгрешено да се оправдае за нарушаването на договорите и така ненадейно завзе Сингидон¹⁷, град на Тракия, оставяйки го незащитен, а освен това още и градовете Августа¹⁸ и Виминаций¹⁹

11 Днес Сремска Митровица, Сърбия. През VI век е за кратко столица на Гепидското кралство и е един от най-големите европейски градове на епохата. В описвания период е главен град на провинция Илирик.

12 Българското име на града е Срем. Вероятно хронистът го е предал в сгрешен вид.

13 Източногерманско племе, установило в 454 г. свое кралство на територията на римската провинция Панония. Унищожено е от съюзените авари и лангобарди през 568 г. Гепидите изчезват окончателно през VII век.

14 Император Юстин II (565–578), племенник и престолонаследник на Юстиниан I.

15 Император Маврикий (582–602).

16 Т.е. 582 г.

17 Днес Белград, Сърбия.

18 Изчезнал град на р. Дунав, намиращ се 18 км източно от Рациария (дн. с. Арчар).

19 Днес Костолац, Сърбия. Главен град на провинция Горна Мизия.

(а той е голям остров на река Истрос). Завзе и Ахиал²⁰, днешен средищен дял на Македония²¹ и много други градове, които попаднаха в Илирик²², взе в свои ръце. Дойде дори до предградията на Византион²³, при това плячкосвайки всичко. Закани се също и че ще унищожи Дългите стени²⁴. А неколцина от тях преминаха през теснините на Абидос²⁵ и след като плячкосаха местата на Азия, се върнаха назад. А императорът изпрати като пратеници при хагана патриция Елпидий заедно с Коментиол²⁶, за да направи предложение за договоряне, на това варваринът се съгласи и настъпи мир.

Откакто се смири за кратко време, той повторно разкъса официално дадените обещания и започна война, заплашвайки земите на Скития²⁷ и Мизия и унищожавайки премного твърдини. А при друго нападение взе в свои ръце цяла Тесалия²⁸, а и цяла Елада²⁹, и стар Епир³⁰, и Атика³¹, и Евбея³². Те се упътиха и към Пелопонес и него също го завоюваха с война. И откакто изхвърлиха и унищожиха благородните елински народи, самите те се заселиха в него. А тези, които можеха да избягат от техните убийствени ръце, се разпръснаха, бягайки едни на една, други на друга (страна). Гра-

20 Погрешно изписване на Анхиало, дн. Поморие.

21 От VII до XIX век на Балканския полуостров името Македония се използва, за да обозначи територията на съвременната географска област Тракия. Поради това и Анхиало в текста е посочен за главен град (дял) на Македония.

22 Византийска провинция, обхващаща северозападния дял на Балканския полуостров.

23 Старото име на Константинопол (дн. Истанбул).

24 Крепостни стени, преграждащи Босфорския полуостров от Черно до Мраморно море. Изградени от император Анастасий I (491–518), за да възпират варварските нашествия към Константинопол.

25 Днес с. Бабакалести, Мала Азия, Турция. Намира се в най-тясното място на Дарданелите.

26 Известен византийски генерал, за първи път се споменава в изворите в състава на пратеничеството до аварите.

27 Византийска провинция, обхващаща територията на географската област Добруджа.

28 Византийска провинция, обхващаща днешната област Тесалия в Гърция и островите Скиатос, Скопелос и Пепаристос.

29 Византийска провинция, обхващаща днешна Централна Гърция, без Епир.

30 Византийска провинция, обхващаща днешен Южен Епир в Гърция.

31 Полуостров в Гърция, на който се намира Атина.

32 Вторият по големина остров в Бяло море.

дът Патра³³ беше преселен в земята на калабрите³⁴, в Регий³⁵, аргейците³⁶ на острова, който се казва Орови³⁷, а коринтяните³⁸ пък се преселиха на острова, който се казва Егина³⁹. Тогава и лаконците⁴⁰ напуснаха бащината земя и едните отплуваха към остров Сицилия, и те още са на мястото, наречено Демена⁴¹, и така придобиха названието деменити вмести лакедемонити⁴². Така се преименуваха и го съхраниха домашния лаконски диалект. А другите лаконци, след като намериха трудно достъпно място на морския бряг, изградиха силно укрепен град и го нарекоха Монемвасия⁴³, защото, когато влизаш в него, има само един вход, и в този град се заселиха заедно с техния местен епископ. А пастирите на животните и селяните се населиха в тамошните съседни стръмни места и най-накрая бяха преименувани на цаконци⁴⁴. Така аварите, откакто завзеха Пелопонес и се заселиха в него, продължиха да живеят там още 218 години, без да бъдат поданици нито на императора на ромеите, нито на някой друг, значи от 609б⁴⁵ от основаването на света, или шестата година от владееенето на Маврикий, та до 6313 година⁴⁶, или до четвъртата година от владееенето на Никифор Стария⁴⁷, който имаше син Ставракий⁴⁸.

Тъй като само източният дял на Пелопонес, откъм Коринт

33 Град в Пелопонес, на брега на Коринтския залив.

34 Калабрия, област в Южна Италия.

35 Днес Реджо ди Калабрия.

36 Жителите на гр. Аргос в областта Арголида на Пелопонес.

37 Неустановено име. Вероятно остров Ирия в Навплионския залив.

38 Жителите на Коринт.

39 Намира се в залива Егина, отделящ брега на Пелопонес от брега на Атика.

40 Жителите на Лакония, област в Южен Пелопонес, с център гр. Спарта.

41 Град в Североизточна Сицилия, унищожен от арабите в кр. на X век.

42 Лакедемон е друго име на Спарта.

43 Монемвасия буквално преведено от гръцки означава „със само един достъп“. Градът се намира на източния бряг на Пелопонес на самотна скала, свързана със сушата чрез много тесен провлак. Основана е приблизително около 583 г.

44 Изчезнала вече малобройна гръцка етнографска група, единствена съхранила старогръцкия език (макар и с голям процент славянска, албанска и влашка лексика) като говорим език до кр. на XIX век.

45 Т.е. 588 г.

46 Т.е. 806 г.

47 Император Никифор I Геник (802–811).

48 Император Ставракий (811).

до Малеа⁴⁹, който не допадаше на стхавинския⁵⁰ народ заради стръмния и труднодостъпен терен, остана чист, в това място беше изпратен от императора на ромеите стратег⁵¹ на Пелопонес. Един от пълководците, които бяха под командването на този стратег, тръгвайки от Мала Армения⁵² от фратрията⁵³ на онези, които се назоваваха Склири⁵⁴, се нахвърли на стхавинския народ, разгроми го военно и най-накрая го изстреби, а на старите жители им даде повторно да се заселят в къщите си.

След като предходно споменатият император Никифор разбра за това, той се изпълни с радост и се зае с грижата да обнови тамошните градове, а също така да обнови църквите, които варварите бяха сравнили със земята, а самите варвари да ги направи християни. Затова, след като разпита за мястото, където са се преселили и където живеят някогашните жители на Патра, по негова заповед той повторно ги насели на мястото, откъдето си бяха, заедно с техния духовен пастир, чието име тогава беше Атанасий, и на Патра даде право на митрополия, а преди тя имаше статут на архиепископия. Повторно изгради от основи и техния град, и светите божии църкви. Това беше така още и по времето, когато патриарх беше Тарасий⁵⁵, нашият отец между светиите. Повдигна из основи и град Лакедемон⁵⁶ и в него засели смесен народ – кафири⁵⁷, тракийци⁵⁸, арменци и други от различни места и градо-

49 Морски нос на югоизточния бряг на Пелопонес, в Лакония.

50 Погрешно изписване – вместо славинския народ.

51 Висш византийски провинциален управник. Съчетава военната и гражданската власт и управлява средновековните византийски провинции – темите.

52 Стара римска провинция в Мала Азия и област във Византия.

53 Букв. от латински – братството.

54 Видна византийска благородническа фамилия с предполагаем арменски произход.

55 Тарасий, вселенски патриарх (784–806).

56 Т.е. Спарта.

57 На арабски означава „неверници“. Така арабите наричат християните, но и ренегатите-мюсюлмани, отказали се от исляма. Вероятно става дума за покръстени араби – насилствената смяна на религията се е упражнявала често от византийските власти, особено във войната с постоянната ислямска заплаха от изток.

58 Тук не в етнически, а в географски смисъл (от името на темите Тракия и Македония). По това време древните траки са вече изчезнал народ. Същото важи и за споменатите на друго място в текста македонци.

ве, и те се събраха в една епископия и повторно я възстанови и издаде закон тя да бъде подчинена на митрополията на Патра, посвещавайки при това още две други епископии – Метона⁵⁹ и Корона⁶⁰. За това и варварите, водени с Божия помощ и милост, се покръстиха и се присъединиха към вярата на християните, за слава и благодарност на Отца и Сина и Светия Дух, сега и винаги и во веки веков, амин.

59 Днес Метони, Гърция. Намира се в най-южните части на Пелопонес, в областта Месения.

60 Днес Корони, Гърция. Намира се в най-южните части на Пелопонес, в областта Месения.

Съдържание

Предговор	3
За произхода на днешните гърци	9
Летописът на Монемвасия между гръцките национални страсти и историческата истина.	71
Летопис на Монемвасия	73
Приложение: Етническа карта на Пелопонес (Морея) от 1890 г.	

Редактор Костадин Костадинов

Преводач на „За произхода на днешните гърци“: Георги Петков
Преводач на „Летопис на Монемвасия“: Александра Попвасилева

Художник на корицата Диляна Стоева

Коректор Дора Томова

ISBN 978-954-92064-7-0

Фондация ВМРО

Варна, 2012 г.